

JONAS KAZIMIERAS VILČINSKIS IR JO VILNIAUS ALBUMAS RYŠIUM SU BESIARTINANČIU ŠIMTMEČIU NUO TO ALBUMO IŠLEIDIMO¹

Zigmas Toliušis²

I. KAS BUVO J. K. VILČINSKIS

XIX šimtmečio vidury Vilniuje gyveno ir veikė didelis Lietuvos ir jos senovės mylėtojas Jonas Kazimieras Vilčinskis, ligi šiol mūsų visai neįvertintas ir beveik užmirštas. Tuo tarpu jo nuopelnai mūsų krašto kultūrai, ypač menui, istorijai ir archeologijai, yra labai dideli. J. K. Vilčinskis buvo didelio masto meniškų litografijų bei raizinių leidėjas, gi tos litografijos ir raiziniai vaizdavo ano meto Vilnių, Lietuvos veikėjus ir jos istorines bei religines liekanas. Žymiausi Vilčinskio leidiniai – tai pagarsėjęs „Vilniaus albumas“ ir „Vilniaus archeologinis muziejus“, kurie ir meniniu ir istoriniu atžvilgiu sudarė jų išleidimo metu reikšmingą įvykį ir paliko didelių žymių mūsų kultūriniame gyvenime.

Svarbiausi šaltiniai apie J. K. Vilčinskį, kuriais šiam darbui teko naudotis, yra šie: 1) *Lucijan Uziembla „Jan Kazimierz Wilczyński“* (iš knygos „*Album biograficzne zasłużonych polaków i polek wieku XIX*“, Warszawa 1902. Tomas II, pusl. 245–249); 2) *Dr. Szeliga (Józef Bielinski) „Jan Kazimierz Wilczyński“* (Straipsnis laikrašty „*Kłosy*“ 10 (22) IV 1886 m. Nr. 1086 ir 17 (29) IV 1886 Nr. 1087); 3) *J. Kraszewski „Album wilenskie J. K. Wilczyńskiego“* (Atspaudas iš „*Athenaeum*“ 1849 m. tomas VI, 22 puslapiai); 4) „Album Wilenskie“ (1857 m. J. Zavadskio Vilniuje atspausdintas *Vilniaus Albumo* katalogas – prospektas).

Veik visos žemiau dedamos biografinės žinios apie J. K. Vilčinskį pasemtos iš pirmųjų dviejų veikalėlių, gi žinios apie *Vilniaus Albumo* turinį ir apie tai, kaip tasai albumas buvo savo laiku sutiktas visuomenės, pasemtos iš J. Zavadskio katalogo ir J. Kraševskio straipsnio. Be šių pagrindinių naudotasi ir kitais šaltiniais, kurie nurodyti išnašose, o taip pat ir pačiais J. K. Vilčinskio leidiniais, kuriuos autorius rinko eilės metų bėgyje.

1 Saugoma LNB RKRS, F25-233, I. 1–48. Paantraštė įrašyta autoriaus ranka.

2 Mašinraštyje straipsnio autoriaus pavardė neįrašyta.

II. K. VILČINSKIO BIOGRAFIJA

Jonas Kazimieras Vilčinskis gimė 1806 m. vasario mėn. 26 d. Jasonių dvare, Utenos parapijoje, tuo metu Ukmergės apskrities. Patsai Vilčinskis raštuose titulavo save Ukmergės apskrities piliečiu; taip pat buvo jis tituluojamas ir kai kurių savo amžininkų raštuose, pavyzdžiui, J. Kraševskio aukščiau minėtame straipsnyje, Vyskupo Valančiaus laiškuose ir kt.

J. K. Vilčinskio tėvas Zigmantas Vilčinskis buvo paskutinio lenkų karaliaus Stanislovo-Augusto Poniatovskio dvaro šambelionas³, motina buvo iš namų Römeraitė. J. K. Vilčinskio tėvas mirė 1808 m., taigi paliko sūnų vos dviejų metų amžiaus. Sūnus buvo auginamas ir auklėjamas motinos, iš kurios, kaip nusako J. K. Vilčinskio biografai, jis paveldėjo palinkimą prie grožio ir meno. Jasonių dvaras ir du Jasonių kaimai yra Utenos valsčiuje, 4 kilometrų atstume nuo Utenos (tarp Leliūnų ir Utenos) [1]. Iš Kauno Notariniam Archyve autoriaus⁴ rastos bylos matyti, kad Jasonių dvaras buvo 900 dešimtinių didumo ir ligi 1861 metų buvo J. K. Vilčinskio brolio Prano nuosavybė, kuomet buvo parduotas už 18.870 rublių iš viešų varžytinių Felicijonui Jaloveckiui [2].

J. K. Vilčinskio tėvai buvo turtingi žmonės. 1808 metais, be jau minėto Jasonių dvaro, jie turėjo mūro namus Vilniuje, apie 60.000 auksinų ir kelis tūkstančius olandų dukatų kapitalo. Tokia medžiaginė padėtis buvo palanki auklėjimui bei mokslinimui ir jauniausiojo (be jo buvo dar du sūnūs ir dvi dukterys) sūnaus J. K. Vilčinskio; jis buvo stropiai paruoštas mokyklai namuose, mokyklą lankė tėvų Pijorų⁵ kolegijoje Ukmergėje [3]. Matyt, atsidėkodamas savo pirmosios mokyklos miestui, J. K. Vilčinskis vėliau išleido savo *Vilniaus Albume* švento Stepono paveikslėlį pagal paveikslą, buvusį anuo metu Ukmergės Pijorų vienuolyno bažnyčioje. Pijorų vienuolynas 1845 metais caro Mikalojaus I⁶ įsakymu buvo uždarytas [4], gi medinei Pijorų bažnyčiai sudegus, caro valdžia naujos statyti neleido ir buvusios bažnyčios vietoje pastatydino cerkvę, kuri po pirmojo pasaulinio karo buvo paversta bažnyčia ir atiduota vienuoliams marijonams [5].

3 A) Iš pranc. k., Europos šalių valdovų rūmų aukštas pareigūnas, vėliau – tik garbės titulas.

4 Žodis įrašytas straipsnio autoriaus ranka.

5 B) Šv. Juozapo Kalasanto įkurta vienuolija. Ordino pavadinimas kilo nuo vienuolijos įsteigėjo įkurtos mokyklos, pramintos „pamaldžiaja“ (*Schola pia*). Į Lietuvą pijorai atsikėlė iš Lenkijos, kur juos įkurdino Vladislovas Vaza, 1641 m. prašęs patį ordino įkūrėją atsiųsti pijorus mokykloms. Prie visų pijorų vienuolynų veikė kolegijos, o rezidencijose – bent pradžios mokyklos.

6 A) Nikolajaus I, toliau taip pat.

Iš Ukmergės tėvų Pijorų kolegijos J. K. Vilčinskis vyksta Vilniun, kur Vilniaus Universitete studijuoja medicinos mokslus. Kuriais būtent metais lankė Vilčinskis Vilniaus universitetą, trūksta žinių, bet sprendžiant iš jo gimimo metų, reikia manyti, kad tai galėjo būti apie 1824–1828 m. Tai buvo laikotarpis, kuomet po caro Aleksandro I mirties Rusijos sostan įžengė Mikalojus I ir su juo prasidėjo ilgas sunkios ir tamsios reakcijos periodas. Ta reakcija palietė ir Vilniaus universitetą, kuris po nepavykusio 1831 metų sukilimo liko caro valdžios uždarytas [6]. Nėra žinių, ar jaunas Vilčinskis, besimokydamas universitete, dalyvavo filomatų ir filaretų judėjimuose (greičiausiai nedalyvavo, nes tos organizacijos 1824 metais jau buvo likviduotos), bet reikia manyti, kad to judėjimo sukeltos anuo metu Vilniaus jaunuomenėje ir visuomenėje patriotinės nuotaikos nepaliko nepalietusios ir Vilčinskį [7].

Baigęs medicinos mokslus, J. K. Vilčinskis kurį laiką verčiasi gydytojo praktika Vilniuje, o vėliau išvyksta Paryžium. Vilčinskio biografo nurodo, kad jis išvyko Paryžių pagilinti savo, kaip gydytojo, žinių. Kadangi jo išvykimo Paryžių laikas supuola maždaug su 1831 metų sukilimo laikotarpiu, tai prieleistina, kad Vilčinskis išvyko užsienin ryšium su tuo sukilimu, nes beveik visa anuometinė Lietuvos inteligentinė jaunuomenė buvo įsivėlusį tan sukiliman. Ta aplinkybė, kad biografo neužsimena apie Vilčinskio dalyvavimą sukilime, atsižvelgiant į caristinės cenzūros sąlygas, yra suprantama ir⁷ negriauna to prieleidimo.

Paryžiuje J. K. Vilčinskis greta savo profesinių studijų pradeda domėtis menu, lanko senovės rinkinių muziejus, paveikslų galerijas, parodas, susipažįsta su menininkais, su kuriais iš pradžių leidžia laisvas valandas, gi vėliau visą savo laiką. Dėka to J. K. Vilčinskis, nors pats ir nebuvo dailininkas, išvystė įgimtą estetinį skonį, įgijo rimtų žinių iš meno srities ir tapo dideliu meno mėgėju ir jo žinovu.

Kunigas K. Jasėnas savo „Visuotinėje Meno Istorijoje“ [8] priskiria J. K. Vilčinskį prie XIX šimtmečio Lietuvos tapytojų. Skyriuje „Lietuvos tapyba klasicizmo⁸ ir romantikos laikais“ jis rašo: „šalia svetimtaučių menininkų pasirodė ir savieji... Smuglevičius piešia senojo Vilniaus griuvėsius... Vilčinskis – prancūzų kariuomenės nelaimingą sugrįžimą iš Maskvos ir įdomesnius Vilniaus pastatus“. Kitoje vietoje kun. Jasėnas rašo: „Vilčinskis džiugina mus savo spalvotais piešiniais. Ir jis ėmė siužetus iš Gedimino puikiojo miesto. Jo paveikslai dar ryškiau atpasakoja vilniečių kasdienį gyvenimą XIX amžiaus

7 Du žodžiai įrašyti autoriaus ranka.

8 A) klasicizmo, toliau taip pat.

pradžioje ir tiksliai nupiešia mūsų sostinės svarbesnius nuotykius, bet jų koloritas rodo klasikizmo neigiamas ypatybes“. Čia K. Jasėno suklysta: iš tikrųjų, J. K. Vilčinskis patsai nei piešė, nei raižė ir buvo tik leidėjas [9]. Kai kurių J. K. Vilčinskio išleistų litografijų (Ostrogo pilies griuvėsiai Valuinėje⁹, Korco pilies ir vienuolyno griuvėsiai Valuinėje ir kitų) piešinių autoriumi pažymėtas Juozas Vilčinskis su Jonu Kazimieru Vilčinskiu tiek teturįs bendro, kad pastarasis pagal jo piešinius išleido kelias litografijas.

Grįžęs iš Paryžiaus Vilniun, J. K. Vilčinskis dar verčiasi kurį laiką gydytojo praktika, vėliau gi meta tą užsiėmimą (netgi neįstoja nariu į tuo metu veikusią Vilniaus gydytojų draugiją) ir skiria savo gyvenimą gimtojo krašto meno bei istorijos liekanoms rinkti bei saugoti, toms liekanoms atvaizduoti, reprodukuoti ir leisti bei platinti.

III. KAIP GIMĖ VILNIAUS ALBUMO IDĖJA

Vilniuje vadinamoje Pohuliankoje (dabar Basanavičiaus gatvėje), dar ir šiandien tebestovi koplyčia su Šv. Jackaus bronzine stovykla¹⁰ [10]. Sakoma, kad ta koplyčia pastatyta žiloje senovėje (1430 m.) Šv. Jackaus apaštalavimo darbui Lietuvoje pagerbti [11]. Yra žinių, kad Šv. Jackaus koplyčia buvo atnaujinta 1762 metais. J. K. Vilčinskio laikais toji koplyčia buvo apleista ir pradėjo griūti. Ir štai jaunas gydytojas J. K. Vilčinskis imasi iniciatyvos tai koplyčiai ir stovylai sutvarkyti ir atnaujinti. Jis daro tam reikalui vilniečių tarpe rinkliavų, nesigaili ir savo asmeninių lėšų, padirbina naują Šv. Jackaus stovylą ir remontuoja pačią koplyčią. 1843 metais įvyksta iškilmingas tos koplyčios pašventinimas [12]. Kitas J. K. Vilčinskio tos pat rūšies atliktas darbas buvo Šv. Jono paminklinio stulpo Vilniuje (dabar, berods, neegzistuojančio) pastatymas, paminėti senais laikais siautusiai Vilniuje epidemijai ir jos nugalėjimui [13].

Bendrai, Vilčinskis atkreipia savo dėmesį į daugybę istorinių bei religinių paminklų, kurių apščiai buvo Vilniuje ir visoje Lietuvoje, ir karštai pamilęs savo krašto garsiąją praeitį, imasi saugoti tos senovės liekanas nuo pražuvimo.

L. Uziembła nurodo, kad galimas daiktas, jog įvykęs anuo metu (1832 m.) barbariškas Vilniaus Universiteto rektoriaus Pelikano ir kompanijos Šv. Jono bažnyčios pagražinimų apiplėšimas [14], panaikinimas Šv. Kazimiero bažnyčioje freskų ir paminklų, sugriovimas Pilies vartų, nugriovimas Kalne Bekie-

9 C) Voluinėje, toliau taip pat.

10 A) statula, toliau taip pat.

šo¹¹ monumento ir panašūs įvykiai sustiprino Vilčinskio įsitikinimą dėl būtinumo neatidėtinai išsaugoti reprodukcijose visa tai, kam grėsė išnaikinimo pavojus.

Tuo metu Vilniuje darbavosi istorikai ir archeologai: Kraševskis, Homolicis, Balinskis, Malinovskis, E. ir K. Tiškevičiai ir kt., kurie, be abejo, turėjo įtakos Vilčinskiui ir jo veiklai. Vilčinskis veikė iš karto, kaip kolekcionierius ir archeologas-konservatorius. Laikui bėgant, jis įgyja turtingą paveikslų rinkinį, raizinių lentų, gobelenų, miniatiūrų, skulptūrų, kariškų senienų, senų monetų, šventųjų medalikėlių ir kt. Tačiau Vilčinskis nepasitenkina, kaip kiti kolekcionieriai, vien senienų ir meno dalykų rinkimu: jis nusistato supažindinti su jais plačią visuomenę, duoti tų senienų reprodukcijas ir paskleisti jas po visą kraštą.

Taip, reikia manyti, atsirado *Vilniaus albumo*, o vėliau *Vilniaus archeologinio muziejaus albumo* idėja.

IV. VILNIAUS ALBUMO LEIDIMAS

Taigi, Vilčinskis pradeda leisti savo išgarsėjusį *Vilniaus Albumą*, susidedantį iš atskirų litografijų, chromolitografijų ir plieno bei vario raizinių, vaizduojančių anų laikų Lietuvą ir ypatingai Vilnių bei jo apylinkes, įvairių bažnytinių paveikslų bei archeologinių radinių reprodukcijas, savo krašto magnatų, rašytojų bei mokslininkų portretus ir istorinius įvykius.

Leidėjo darbas, leidžiant tokį didelį leidinį, koku buvo *Vilniaus Albumas*, buvo labai komplikotas, reikalaujantis rimto atsidėjimo, didelio kruopštumo, mokslinės nuovokos ir intelektualinės kultūros. Kiekvienas paveikslas prieš savo pasirodymą viešumoje turėjo pereiti sekančias gamybinio proceso stadijas: 1) paveikslo objekto suradimas ar parinkimas; 2) vaizdų, pastatų, bažnyčių iš natūros piešimas, portretų darymas, arba senų paveikslų (bažnyčiose ar privatiuose rinkiniuose) nukopijavimas; 3) piešinių figūravimas, t. y. figūrų piešimas vaizdo pagyvinimui, kas dažnai buvo atliekama atskirų dailininkų; 4) paveikslų iš piešinių, portretų ar kopijų raizymas (graviravimas) ant metalo ar akmens, kurį atlikinėjo atskiri dailininkai specialistai; 5) litografijų bei raizinių spausdinimas.

Visam tam darbui reikalinga buvo užangažuoti daug žmonių, kuriems vadovavo viena prityrusi ranka.

11 B) Bekešo.

Kadangi originalų gaminimas, išskyrus gal figūravimą, vyko Lietuvoje, o graviravimas (raižymas) ir spausdinimas Paryžiuje ir kituose užsienio miestuose, tai leidėjui teko nuolat važinėti Paryžium ir prižiūrėti sudėtingą litografijų bei raižinių gamybos eigą.

Numatytam darbui Vilčinskis suspietė apie save žymų skaičių vietos ir svetimų dailininkų, kurie piešė vaizdus iš natūros, darė kopijas iš senų paveikslų ir atlikinėjo kitus paruošiamuosius darbus.

Dailininkų, kurie piešė *Vilniaus albumui*, tarpe randame vilniškius: Karolį Ripinskį [15], Albertą Zametą¹² [16], Joną Chruckį [17], Kanutą Rusieckį¹³ [18], Pr. Zavadskį, Antaną Zaleskį [19], Bonaventūrą Klembovskį [20], Konstantą Kukevičių [21] ir kt., akvarelistą Vasilijų Sadovnikovą [22] iš Peterburgo, Martyną Zaleskį [23] iš Varšuvos, Gavarnį [23a] iš Paryžiaus ir kt.

Panaudojo Vilčinskis ir tinkamus jo tikslui senesniųjų dailininkų paveikslus, kurių reprodukcijas išleido savo albume, būtent Simano Čechavičiaus [24] (ypatingai jo bažnytinis paveikslas Vilniaus bažnyčiose), Prano Smuglevičiaus [25], Jono Damelio [26], Jono Rustemo [27] ir kt.

Raižinius J. K. Vilčinskiui¹⁴ darė daugiausia A. Oleščinskis [28], be jo M. Podolinskis [29], J. Chščanovičius [30] ir kiti. Raižiniai buvo daromi¹⁵ pliene (daugiausiai maži paveikslėliai) ir varyje. Dėl paveikslų¹⁶ raižybos technikos Zavadskio kataloge randame tokius pažymėjimus: *gravé en aquatinta*, *gravé en burin*, bet daugiausia raižinių be jokių tikslesnių raižybos technikos pažymėjimų.

Piešinių ant litografinių akmenų perpiešimas (graviravimas) arba vario ar plieno lentų raižymas ir techniškas spausdinimo darbas Vilčinskio buvo atliekamas Paryžiuje (dalinai Romoje, Drezdene, Antverpene). Litografavimo darbui [31] buvo panaudoti geriausi ano meto Paryžiaus dailininkai – litografai. Litografijų spausdinimas buvo atliekamas beveik išimtinai žinomoj Lemercier firmoje Paryžiuje (rue de Seine 57). Raižiniai spausdinti irgi daugiausia Paryžiuje, būtent spaustuvėse: 1) Chardin ainé et fils ir 2) Drouart, rue de Foulx 11, kiti Romoje, Drezdene, Antverpene ir Londone.

Pirmosios Vilčinskio litografijos (*Aušros Vartų gatvė ir 1812 metų prancūzų kariuomenės grįžimas per Vilnių*) pasirodė 1845 metais. Leidimo darbas ėjo

12 A) Žameta, toliau t. p.

13 B) Rusecką, toliau t. p.

14 Pavardė įrašyta autoriaus ranka.

15 Du žodžiai įrašyti autoriaus ranka.

16 Žodis įrašytas autoriaus ranka.

sparčiai, ir 1849 metais, kai J. Kraševskis rašė savo, pradžioje minėtą, straipsnį apie Vilčinskį, jau buvo išleista apie 70 paveikslų. Albumo leidimą Vilčinskis tęsė ligi šešiasdešimtų metų pradžios, kuomet lenkų–lietuvių sukilimas sustabdė jo kilnų darbą. Atseit, *Vilniaus Albumo* leidimas truko su viršum 15 metų.

V. VILNIAUS ALBUMO SUDĖTIS

Iš ko susidėjo *Vilniaus Albumas*, patiriame iš J. Zavadskio spaustuvėje Vilniuje 1857 metais atspausdinto lenkų kalba keturių puslapių (po dvi skiltis puslapyje) prospekto-katalogo, pavadinto: „Vilniaus Albumas, arba raižinių, litografijų bei chromolitografijų rinkinys, skirtas išimtinai krašto dalykams ir ypatingu rūpestingumu atliktas žinomiausių Paryžiaus meistrų, būtent“ (seka 35 prancūzų ir kitų užsieniečių dailininkų, jų tarpe Antano Oleščinskio, pavardžių išvardinimas). „Paveikslai, sakoma toliau to prospekto įžangoje, šiam rinkiniui paimti arba iš originalių šių dienų dailininkų ir žinomų mėgėjų darbų, arba atlikti vietoje tam reikalui į Vilnių pakviestų prityrusių piešėjų, arba pagaliau padaryti iš senųjų autentikų“. Viso tame prospekte išvardinti 237 atskiri dalykai, jų tarpe 11 dalykų sudaro atskirą Kijevo albumą [32].

K. Estreicherio lenkų XIX amž[iaus] bibliografijoje [33] išvardinti *Vilniaus Albumo* dalykai žodis žodin atitinka J. Zavadskio 1857 m. išleisto katalogo turiniui, iš ko seka, kad K. Estreicheris tiesiai nurašė J. Zavadskio katalogą.

Tačiau nei tasai katalogas nei jį pakartojusi Estreicherio bibliografija neapima pilnai visų *Vilniaus Albumo* leidinių, kadangi Albumas dar padidėjo 1857–1862 metais išleistais dalykais, kurie nepažymėti prieš tai pasirodžiusiame (1857 m.) kataloge ir kadangi, kaip pažymėta aukščiau, Estreicheris savo 1880 metais išleistoje bibliografijoje vien pakartojė Zavadskio katalogo turinį. Pilnas ir tikslus Vilniaus Albumo leidinių sąrašas ir ligi šiol dar nėra sudarytas [34].

Vilniaus Albumas, kaip matyti iš J. Zavadskio katalogo, padalintas į 6 serijas, o serijos į sąsiuvinius, kurių dauguma (tačiau ne visi) susideda iš 12 atskirų paveikslų.

Pirmoji serija susideda iš 28 paveikslų (2 pilni sąsiuviniai ir trečio nebaigto sąsiuvinio 4 paveikslai) in folio majori (apie 70 × 50 cm didumo).

Antroji, pati didžiausioji, serija turi 72 paveikslus (6 sąsiuviniai) in folio minori (apie 58 × 40 cm); pirmas, antras, trečias ir penktas tos serijos sąsiuviniai turi po 12 paveikslų, ketvirtas – 13 paveikslų ir šeštas – 11 paveikslų.

Trečioji serija turi 19 paveikslų (1 sąsiuvinis) taip pat, kaip ir antroji serija, in folio minori.

Ketvirtąją seriją sudaro 31 paveikslas (du sąsiuviniai ir dar septyni paveiks-lai) in octavo¹⁷ (28 x 18 cm ir dalis 22 × 16 cm).

Penktoji serija susideda iš 81 šventųjų paveikslėlio mažo (maldaknygių) formato, be padalinimo į sąsiuvinius.

Šeštoji serija turi du paveikslus ir skirta muzikaliniam dalykam (Halka, Krakoviakai ir Mazurkai¹⁸).

Katalogo gale atskirai pažymėtas *Kijevo Albumas*, „skirtas išimtinai Kijevo, Ukrainos, Podolės ir Valuinės senienoms ir atminimui“. *Kijevo Albume* viso 11 paveikslų. Jis, matyt, buvo pradėtas, bet nebaigtas leisti.

Vilniaus Albumo paveikslų suskirstymas serijomis nėra padarytas kuriais nors turinio ar paveikslų pagaminimo technikos ar jų skirtingo formato požy-miais.

Pagal formatą išsiskiria pirmoji serija (didžiausias formatas), bet antrosios ir trečiosios serijų paveiks-lai vieno ir to paties formato. Pagal paveikslų turinį išsiskiria trečioji serija, paskirta beveik išimtinai istorinėms temoms ir penk-toji – tikibiniais dalykam, bet ir tose serijose randame tiek litografijų, tiek raizinių. Galimas daiktas, kad J. K. Vilčinskis, prieš leisdamas savo albumą, projektavo priduoti kiekvienai serijai tam tikrą atskirą pobūdį (greičiausiai pa-gal turinį), bet to savo plano vėliau nesilaikė ir jo nevykdė.

Sąsiuviniai (ne visi) turi meniškų viršelius, kuriuos puošia: Lietuvos Vytis ir Vilniaus miesto herbas, Vytauto ir Jogailos atvaizdai, įvairūs Vilniaus regi-niai, priešistorinės Lietuvos senienos, meniški gėlių, vaisių ir paukščių orna-mentai ir kt.

Dauguma paveikslų turi juodus ir spalvotus egzempliorius, mažuma tik vien juodus egzempliorius arba vien spalvotus. Jei atskirai skaityti litografijas ir to pat turinio chromolitografijas, o taip pat juodus ir spalvotus raizinius, tai viso pagal 1857 metų Zavatskio katalogą Vilniaus Albume yra 382 atskirų objektų (paveikslų). Dauguma mažųjų paveikslėlių yra papuošta įvairių atmainų pi-nikais ir yra su užrašais (maldomis) ir be jų¹⁹. Jei skaityti vienodo turinio, bet įvairių papuošimų (pinikų) ir įvairių užrašų²⁰ paveikslus už atskirus objektus, tai *Vilniaus Albumo* paveikslų kiekis viršys 400.

17 A) Iš lot. k., aštuntoji lapo dalis.

18 B) mazurkos.

19 Sakinio dalis, pradedant pirmu jungtuku „ir“, įrašyta autoriaus ranka.

20 Sakinio dalis, pradedant jungtuku „ir“, įrašyta autoriaus ranka.

Po kiekvienu paveikslu randame lenkų arba dažniausiai prancūzų ir lenkų kalbomis padarytus užrašus apie paveikslą turinį [35].

Po vienu vyskupo Valančiaus portretu padėti užrašai lietuvių ir lenkų kalba ir Vytis su karūna. Lietuvių kalba užrašas skamba taip: „Motiejus Wołoncewski Wiskupas Ziamaicziu“. Kai kurie maži (tikybiniai) paveikslėliai turi atvirkščioje pusėje maldas, dažniausiai nukreiptas į tuos šventuosius, kurie tuose paveikslėliuose atvaizduoti. Kai kurios maldos eilėmis sukurtos poeto Kondratavičiaus. Viename iš tokių paveikslėlių, būtent, vaizduojančiame Kristų, pagal paveikslą Dominikonų bažnyčioje Vilniuje, yra tokia lietuvių kalba malda: „Jezus Chrystus pagal abroza essanczio Bažniczioj Dwasies S Vilniuje. Jezau, kursaj rąkomis piktunju suriszas ir sugautas buti noriejej, iszriszk, praszom musu sunkibes, o risziu prisakymu Tawa ir mejles syriszk mus, idant niekados silas kuna ir duszes musu ne butum palejstas ant darbun, kurie ira prisz wala Tawa, kursaj karalaus ir t. t. Amen“. Yra lietuviški parašai ir po kitais paveikslėliais, pavyzdžiui, po Šv. Izidoriaus paveikslėliu.

Po kai kuriais paveikslais yra dedikacijos krašto didikams, padarytos, matyt, tikslu palenkti savo pusėn turtingų magnatų palankumą ir gauti iš jų medžiaginės paramos. Valančiaus portretas, pavyzdžiui, dedikuotas kunigaikštiei Oginskienei, iš namų grafaitei Kalinauskaitei [36].

Visi paveiksai J. Zavadskio kataloge sunumeruoti. Numerius, lygiai kaip ir serijų bei sąsiuvinų pažymėjimus, turi dažniausiai ir patys paveiksai, išskyrus mažiausius šventųjų paveikslėlius, kurie nenumeruoti. Tačiau katalogo numeracija neina iš eilės, (pavyzdžiui, po 16 Nr. eina 128 Nr.); taip pat pasitaiko, kad paveikslas turi vieną numerį, o kataloge jis pažymėtas kitu numeriu. Pasi- taiko, kad kataloge tuo pačiu numeriu pažymėti du paveiksai; pavyzdžiui, 137 numerį turi du paveiksai. Kadangi *Vilniaus Albumo* leidiniai buvo spausdinami per ilgą laikotarpį ir, be to, kadangi katalogas spausdintas Vilniuje, o paveiksai užsienyje ir, be to, įvairiose vietose, tai paveikslų numeracija, matyt, kiek supainiota. Kai kurie *Vilniaus Albumo* žinovai (Pov[ilas] Karazija)²¹ mėgino atstatyti ir išaiškinti painią paveikslų numeraciją, bet atrodo be pasekmių.

Zavadskio kataloge paveikslų kainos nurodytos nuo 20 kapeikų ligi 6 rublių už egzempliorių; atskirai pažymėtos kainos juodų egzempliorių ir spalvotų (brangesnės). Didieji paveiksai kainavo po 3 rub. (5 rub. spalvoti); kiti didieji po 2 (3) rub., 2 (4) rub., 3 (4) rub.; tik du paveiksai (*Aušros Vartų* ir *Čenstachavos Dievo motinos*) kainavo po 6 rub.; paveiksai in folio minori kainavo po

21 Vardo sutrumpinimas ir pavardė įrašyti autoriaus ranka.

1 rub. (2 rub. spalv.); kiti po 2 (4) rub. ir paveikslėliai po 30 (40) kap. arba po 20 (30) kap. [37]. 12 paveikslų sąsiuvinys (komplektas) kainavo 15 (24) rub., bet komplektais buvo pardavinėjami tik II serijos paveikslai.

J. Zavadskio katalogo pabaiga skamba taip: „Asmenys, norintieji įgyti *Albumo* komplektus arba atskirus paveikslus, prašomi kreiptis į leidėją, gyv. Vilniuje, buv. Bazilijonų vienuolyno namuose, Aušros Vartų gatvės pradžioje. *Vilniaus Albumą* galima buvo įgyti taip pat ir provincijoje pas žinomus meno mylėtojus ir globėjus, kurie, įvertindami leidinio prašmatnumą ir leidėjo pastangas, teikėsi priimti pilnas rūpesčio kolektorių²² pareigas, negaudami už tai jokio atlyginimo. Leidėjas J. K. Vilčinskis, Ukmergės apskr. pilietis, *Vilniaus* archeologinės komisijos narys. Leista spausdinti. Vilnius 1857 m. sausio 9 d. Cenzorius P. Kukolnik“.

VI. VILNIAUS ALBUMO TEMATIKA

Ką gi vaizduoja *Vilniaus Albumo* paveikslai? Kokia jo tematika?

Pagal litografijų bei raizinių turinį visą *Vilniaus Albumą* galima suskirstyti į sekančias grupes.

A. Vilniaus, jo apylinkių, Lietuvos ir gretimųjų sričių reginiai

a) *Vilniaus reginiai*

- 1) *Aušros Vartų gatvė* (pagal M. Zaleskio paveikslą piešė K. Ripinskis) [38]; serija I, Nr. 1.
- 2) *Vilniaus katedra* (pagal Sadovnikovo piešinį); serija I, Nr. 7.
- 3) *Šv. Onos bažnyčia* (pagal 1785 m. Smuglevičiaus piešinį); serija I, Nr. 14.
- 4) *Jėzaus širdies bažnyčios (Trinitorių) Antakalnyje vidus* (pagal Sadovnikovo piešinį); serija I, Nr. 8.
- 5) *Buv. Misionierių bažnyčia su Vilniaus ir jo apylinkių reginiu*; serija I, Nr. 13. Pagal kieno piešinį padaryta ši litografija, nenurodyta.
- 6) *Vilniaus Universiteto kiemas su Šv. Jono bažnyčia*; serija II, Nr. 46. Pagal kieno piešinį daryta ši litografija, nenurodyta. J. Kraševskis nurodo, kad piešinys tai litografijai padarytas Sadovnikovo [39].
- 7) *Dominikonų gatvė Vilniuje su bajorų mokyklos atvaizdu*; serija II, Nr. 47. Pagal kieno piešinį daryta ši litografija, nenurodyta.

22 A) Iš lot. k. – rinkėjas, asmuo, renkantis ir tvarkantis kokius nors daiktus, pavyzdžius.

- 8) *Antakalnis su Šv. Petro ir Povilo bažnyčia* (pagal K. Rusiecko piešinį); serija II, Nr. 24.
- 9) *Snipiškių²³ priemiestis su Išganytojo koplyčios ir Šv. Rapolo bažnyčios reginiu* (pagal J. Chruckio paveikslą); serija II, Nr. 25.
- 10) *Vilniaus Karo Gubernatoriaus (buv. Vyskupų) Rūmai su Observatorijos reginiu*; serija II, Nr. 132. Pagal kieno piešinį daryta ši litografija, nenurodyta.

Prie Vilniaus reginių reikia priskirti mažus Botaniškojo (dabar Bernardinų) sodo, Šv. Mykolo bažnyčios ir Universiteto reginius, kurių pirmas puošia prof. S. B. Jundzilos, antras L. Sapiegos, gi trečias A. Sniadeckio portretus (tie portretai aprašyti žemiau).

b. Vilniaus apylinkių reginiai

- 11) *Verkiai* (buvusi Lietuvos Did[žiųjų] Kunigaikščių, o vėliau Vilniaus Vyskupų nuosavybė). Pagal A. Žametto piešinį. Serija I, Nr. 5.

12–16) Penki *Verkių reginiai*:

- a) Rūmų kiemas,
- b) Valgomasis kambarys,
- c) Žiemos sodas,
- d) Naujųjų Rūmų frontas su fontanu,
- e) Valstiečių vaikų mokykla prie Rūmų.

Visi penki paveikslai pagal Sadovnikovo piešinius; II serijos Nr. 18–22.

- 17) *Kalvarijos bažnyčia ties Vilniumi* (pagal J. Chruckio paveikslą); serija II, Nr. 28.
- 18) *Kalvarijos bažnyčia ties Vilniumi*. A. Oleščinskio raižinys pagal J. Chruckio paveikslą. Serija IV, Nr. 82.
- 19) *Zakretas²⁴*, buv. Tėvų Jėzuitų rezidencija (pagal A. Žametto piešinį); serija II, Nr. 23 (?).
- 20) *Ribiškiai²⁵*, buv. Tėvų Jėzuitų nuosavybė (pagal A. Žametto piešinį); serija II, Nr. 26.
- 21) *Tuskulanumas²⁶* (pagal A. Žametto piešinį); serija II, Nr. 27.

23 A) Šnipiškių.

24 B) Vingis.

25 C) Ribiškės.

26 D) Tuskulėnai.

- 22) *Žvėryno*, priklaususio kadaise kunig[aiškščiams] Radvilams²⁷, *reginys* (pagal A. Čapskio piešinį); serija II, Nr. 137.

c. Lietuvos reginiai

- 23) *Kaunas*. Plieno raiziny (pagal A. Čapskio [40] piešinį). Raižė A. Oleščinskis. Po paveikslu lenkiškas parašas: „Kaunas. Dabartinė Žemaitijos Sostinė“ ir A. Mickevičiaus eilės „Vilija“. Yra atmainų su užrašu „Kauno reginys“. Paveikslas dedikuotas Adolfui Čapskiui. Serija II, Nr. 52. Atrodo, kad tas paveikslas turėjo atvaizduoti Napoleoną Kaune [40a].
- 24) *Raudondvaris, ties Nevežio žiotimis*, buv. Kryžiuočių pilis. (Pagal A. Žametto piešinį); serija I, Nr. 6.
- 25) *Druskininkai*. (Pagal J. Kraševskio piešinį); serija II, Nr. 139 (?).
- 26) *Merečovčizna*; namas, kuriame gimė T. Kosčiuška²⁸. (Pagal B. Sadovnikovo piešinį); serija II, Nr. 39.

Gardino vaizdas pridėtas prie raizinio, vaizduojančio sutikimą Maskvos pasiuntinių, atvykusių Gardinan Stepono Batoro viešpatavimo laikais (apie tą raizinį žemiau).

d. Istorinės Lietuvos reginiai

- 27) *Korco (Valuinėje) pilies ir vienuolyno griuvėsiai*. (Pagal Juozo Vilčinskio piešinį); serija II, Nr. 36.
- 28) *Ostrogo (Valuinėje) pilies griuvėsiai*. (Pagal Juozo Vilčinskio piešinį); serija II, Nr. 37.
- 29) *Teterovos upės prie Žitomiriaus*²⁹ krantas. (Pagal Juozo Vilčinskio piešinį); serija II, Nr. 38 [41].

Pagal didumą pirmieji penki, 11-tas ir 23-čias paveiksai – in folio majori, visi kiti – in folio minori.

Visi šie 29 paveiksai yra gražiausieji iš viso *Vilniaus Albumo*; jie vaizduoja daugiausiai įžymiausius Vilniaus ir jo apylinkių pastatus ir vietas, ir yra malonūs ir brangūs visiems, kurie pažįsta ir myli Vilnių. Iš tų paveikslų – 27 litografijos ir du (23-as Kauno vaizdas ir 18-as – Kalvarijų bažnyčia) – plieno raiziniai. Visos litografijos, išskyrus vieną, dviejų atmainų – juodos ir spalvotos. Tik Zakreto³⁰ reginys vienos atmainos (juodos).

Piešiniai litografijoms padaryti: Sadovnikovo – 9; Žametto – 5, Chruckio –

27 E) Radviloms.

28 F) Kosčiuška.

29 A) Žitomyro.

30 Buvo „Žametto“, taisyta autoriaus ranka.

2, Čapskio – 2 (tame skaičius – 1 Oleščinskio raižinys), Rusieckio – 1, Ripinskio (M. Zaleskio) – 1, Kraševskio – 1, Juozo Vilčinskio – 3, pagal Smuglevičiaus paveikslą – 1. Likusiųjų 3 piešinių autoriai nei Zavadskio kataloge nei pačiose litografijose nenurodyti.

Daugelyje litografijų – vietovaizdžių piešiniai daryti vienu dailininku, o figūros kitų (A. Adamo, Bayot ir kt.), apie ką pažymėta litografijose („figuré par“...). Tos figūros, vaizduojančios pėsčius, raitus, važiuotus ponus ir ponias, prastus žmones, maldininkus ir gyvulius, turėjo tikslą paįvairinti ir pagyvinėti paveikslus. Darytos daugiausia prancūzų dailininkų, jos yra nutolusios nuo anuometinės Vilniaus tikrovės ir dažnai daugiau primena Paryžiaus frantus, negu Lietuvos gyventojus. Tatai buvo pastebėta jau Albumo leidimo metu, ir Kraševskis savo straipsnyje tuo klausimu rašo taip: „galėtume pageidauti visų krašto vietovaizdžių figūrose kažko daugiau savo, surišto su kraštu; daug iš tų figūrų, dargi iš tų, kurios turėjo būti mūsų, yra nenatūralios, per mažai turi paprastumo, *elles posent trop*. Victor Adam (daugelio litografijų figuruotojas) negalėjo išsižadėti savo elegantiškų raitelių, primenančių *Jockey-Club'o*³¹ džentelmenus ir puikiais arkliais pakinkytų karietų bei kočių, kokių pas mus maža. Jų vietoj norėtume matyti mūsų šieno vežimą arba žydišką balagulę arba lietuvišką bričką su akalicos bajoru“.

Tačiau kai kurios litografijos laisvos nuo tų priekaištų; pavyzdžiui, *Raudondvaris*, *Antakalnio Bažnyčios vidus*, *Vilniaus Katedra*, kurioms piešinius ir figūras darė vietoje Žamettas ir Sadovnikovas, džugina mūsų akį ne vien tik gamtos ir bažnyčių grožiu, bet ir Lietuvos kaimiečių tipais, apsirengusiais tautiškais rūbais.

B. Lietuvos ir gretimų sričių veikėjų, mokslininkų, rašytojų, vyskupų, magnatų ir kitų įžymių asmenų portretai

1. *Žemaičių Vyskupas Motiejus Valančius*. Serija I, Nr. 179.

Valančiaus išleisti du portretai: vienas jau minėtas su užrašu lietuvių ir lenkų kalbomis ir Vyčių su karūna litografuotas Lafosse (57 × 40 cm), o antras (72 × 55 cm) su parašais lenkų ir prancūzų kalbomis litografuotas Leono Noël 1854 m. ir pažymėtas Nr. 26 (J. Zavadskio kataloge vienintelis³² Valančiaus portretas pažymėtas Nr. 179). Kodėl Valančiaus išleisti du portretai, žiūrėk XIV skyrių. Nors Zavadskio kataloge pažymėta, kad Valančiaus portretai yra

31 A) Iš ang. k., žokėjų (jojikų) klubo.

32 Žodis įrašytas autoriaus ranka.

dviejų atmainų³³ – paprastas ir spalvotas, autorius nėra užtikęs Valančiaus spalvotų litografijų.

2. *Vilniaus Vyskupas Vaclovas Žilinskis* [42]. Serija I, Nr. 11.
3. *Kauno gubernijos maršalkas*³⁴ *grafas Marijonas Čapskis* [43]. Serija I, Nr. 180.
4. *Raseinių apskrities maršalkas Ciprijonas Jančevskis* [44]. Serija I, Nr. 178.
5. *Kauno gubernijos maršalkas Kletas Burba*. Serija II, Nr. 143.
6. *Rašytojas Juozas Ignas Kraševskis* [45]. Serija II, Nr. 145.
7. *Vilniaus archeologijos Muziejaus steigėjas grafas Eustachas Tiškevičius* [46]. Serija II, Nr. 186.
8. *Rašytojas Liudvikas Kondratavičius (Sirokomlia)* [47]. Serija II, Nr. 188.
9. *Kompozitorius Stanislovas Moniuška* [48]. Serija II, Nr. 54.
10. *Motiejus Dogelis* [49], *diplomatinio kodekso autorius*. Serija II, Nr. 55.
11. *Vilniaus Universiteto rektorius prof. Jonas Sniadeckis* [50] (pagal B. Klembovskio, Vilniaus Universiteto auklėtinio, piešinį raižė varyje 1830 m. A. Oleščinskis). E. Rastawieckis mano, kad Klembovskio piešinys padarytas iš dailininko J. Rustemo aliejinio portreto [51]. Serija III, Nr. 66.
12. *Leonas Sapiega* [52], D[idžiosios] L[ietuvos] Kunigaikštystės Kancleris ir Etmonas, Bernardinų vienuolyno ir šv. Mykolo bažnyčios Vilniuje steigėjas (toje bažnyčioje ilsisi jo palaikai) su šv. Mykolo bažnyčios reginiu (portreto apačioje). M. Podolinskio vario raižinys in 8°. Serija IV, Nr. 88. Šis Sapiegos portretas patalpintas taip pat vėliau J. K. Vilčinskio Paryžiuje išleistame „Herbarz Starodawnij szlachty polskiej“.
- 12a. Tame pačiame leidinyje randasi raižinys, vaizduojąs portretą *Kazimiero Sapiegos* (1757–1798), D. L. Kunigaikštystės artilerijos viršininko ir keturmečio Seimo pirmininko.
13. *Vilniaus Universiteto Zoologijos profesorius Stanislovas Bonifacas Jundzila* [53] (su Vilniaus botanikos sodo reginiu). Raižytas pagal Ripinskio piešinį A. Oleščinskio. Serija II, Nr. 56.
14. *Vilniaus Universiteto chirurgijos profesorius Stanislovas Bonifacas Niškovskis*. (Saunderso raižinys) [54]. Serija II, Nr. 194.
15. *Prof. Andrius Sniadeckis* [55] su Vilniaus Universiteto reginiu. (Plieno raižinys Antverpeno akademijos prof. Erik Corr). E. Rastawieckio manymu, raižinys darytas pagal J. Rustemo portretą [56]. Serija II, Nr. 33.

33 Du žodžiai įterpti autoriaus ranka.

34 A) Maršalka, toliau t. p.

16. *Vilniaus meno mokyklos dailininkas Valentas Vankovičius* [57]. (Pagal jo paties portretą). Serija II, Nr. 32.
17. *Grovas*³⁵ *Konstantas Tizenhauzenas* [58], *autorius veikalo apie paukščius*. Serija II, Nr. 198.
18. *Leonas Oštorpas, Minsko gubernijos Maršalka*. Serija I, Nr. 128.
19. *Otonas Horvatas, Minsko gubernijos Maršalka*. Serija II, Nr. 147.
20. *Bogušas Siestšencevičius*³⁶ [59], pirmasis Rusijos katalikų Metropolitas, įsteigėjas šv. Stanislovo bažnyčios Peterburge (Chščanavičiaus braižinys in 8°). Serija IV, Nr. 75.

Pagal formatą pirmieji keturi paveikslai – in folio majori, 12-as ir 20-as in 8°, visi kiti – in folio minori.

Paveikslai 11, 12, 13, 14, 15, ir 20 portretai-raižiniai, visi kiti – litografijos.

Visi raižiniai vienos (juodos) atmainos. Visos litografijos, išskyrus 5-tą, dviejų atmainų – juodos ir spalvotos, portretas Burbos vien juodos atmainos.

Beveik visos litografijos darytos Paryžiaus dailininko Lafosse, viena – L. Noël, viena – Lavigne. Raižiniai: A. Oleščinskio, M. Podolinskio, Saunderso, E. Corr, Chščanavičiaus. Kadangi anais laikais fotografija dar beveik nebuvo vartojama, tai, matyti, portretai Paryžiuje buvo perpiešiami ant akmens iš atgabentų senų portretų, piešinių, miniatiūrų, raižinių ir pan.

Tik keturių portretų žinomi autentikų (originalų) autoriai, tai būtent Jono ir Andriaus Sniadeckių portretai padaryti pagal J. Rustemo originalus, Jundziolos – pagal Ripinskio piešinį ir Vankavičiaus – pagal jo paties portretą.

C. Istoriniai ir archeologiniai dalykai

1. *1812 metų prancūzų kariuomenės grįžimas iš Rusijos per Vilnių* (pagal J. Damelio paveikslą). Serija I, Nr. 2.
2. *Iškilmingas įvažiavimas Romon kunigaikščio Mykolo Radvilos, kaip Jono Sobieskio pasiuntinio prie popiežiaus Inocento IX*. Raižinys An[tano] Oleščinskio pagal anuometinį originalą. Serija I, Nr. 16.
3. *Kokenhuzeno pilies griuvėsiai ant Dauguvos kranto, atmintini dėl Kristupo Radvilos laimėjimo prieš švedus, viešpataujant Žygimantui III*³⁷. Pagal Konstanto Tizenhauzo piešinį. Serija I, Nr. 15.
4. *Įvažiavimas vaivados Antano Chrapovickio Vitebsko vaivadijon*. Istorinis epizodas. Piešė Ant. Zaleskis. Serija I, Nr. 18.

35 A) Grafas.

36 B) Bogušas Sestšencevičius.

37 C) Zigmantui Vazai.

5. *Kunigaikščio Radvilos antkapis Vilniaus Bernardinų bažnyčioje* (pagal Sadovnikovo piešinį). Serija II, Nr. 40.
6. *Vilniaus vyskupo Jurgio Tiškevičiaus [60] antkapis Vilniaus katedroje* (pagal K. Ripinskio piešinį). Serija II, Nr. 138.
7. *Kunigaikščio Karolio Radvilos vėliava*. Serija II, Nr. 189.
8. *Senovinis D[idžiojo] L[ietuvos] Kunigaikščio Žygimanto Kęstutaičio antspaudas* (pagal originalą Mykolo Balinskio rinkiniuose). Serija IV, Nr. 76.
9. *Medaliai ir monetos* (13), kurie ligi šiol numizmatikos veikaluose nebuvo aprašyti, pagal originalus Mykolo Juozo Tiškevičiaus rinkiniuose; *D[idžiosios] Lietuvos Kunigaikštystės išdininkų herbai* (30). Serija II, Nr. 50.
10. *Jurgio Rudaminos ir 8 riterių, kritusių Chocino kautynėse, antkapis Naugarduko bažnyčioje* [61]. Serija II, Nr. 41.
11. *Karinis šalmas iš lenkų karaliaus Zigmanto I laikų, pagal originalą Konstanto Svidzinskio rinkiniuose*. Serija II, Nr. 133.
12. *Žygio mišios po švedų nugalėjimo*. (Pagal A. Zaleskio piešinį). Serija II, Nr. 43.
13. *Maskvos pasiuntinių, atvykusių Gardinan, sutikimas, St. Batoro viešpatavimo metu, su anuometiniu Gardino reginiu*. Šis raizinyas pažymėtas 1850 m. Zavadskio kataloge, (serija I, Nr. 17), bet jo nėra 1857 m. Zavadskio kataloge.

Pagal formatą – 1, 2, 3, ir 4 paveikslai – in folio majori, 8 in 8°, likusieji – in folio minori.

2-ras paveikslas – raizinyas, visi kiti – litografijos.

Iš litografijų 1, 3, 4, 5, 10 – dviejų atmainų (juodos ir spalvotos), gi kitos vienos atmainos (6, 7, 9 ir 11 – spalvotos, 8 – juoda).

Piešiniai litografijoms padaryti: K. Tizenhauzeno, A. Zaleskio, Sadovnikovo, Ripinskio.

D. Dvasinio turinio paveikslai

Jų *Vilniaus Albume* yra daugiausia.

Visus dvasinio turinio paveikslus galima suskirstyti į tris grupes: a) religinio turinio paveikslus, b) bažnytinio kulto dalykus ir c) šventųjų atvaizdus.

Suminėsime atskirai kiekvienos grupės paveikslus.

a) *Religinio turinio paveikslai*

- 1) *Aušros Vartų koplyčios vidus Šv. Mišių metu*. Litografija in folio majori pagal Sadovnikovo [62] piešinį. Serija I, Nr. 3.
- 2) *Šv. Kazimiero palaikų perkėlimas*. Litografija in folio majori. Pagal Petro de Ry Dankers freską Šv. Kazimiero koplyčios sienoje piešė Ripinskis. Serija I, Nr. 9.
- 3) *Mergaitės prisikėlimo stebuklas prie Šv. Kazimiero grabo*. Litografija in folio majori. Pagal Petro de Ry Dankers freską Šv. Kazimiero koplyčios sienoje piešė Ripinskis. Serija I, Nr. 10.
- 4) *Aušros Vartų Altorius*. Chromolitografija. Serija II, Nr. 35.
- 5) *Aušros Vartų Altorius pamaldų metu*. Plieno raižinys Antverpeno raižybos profesoriaus Erik Corr. Serija 4, Nr. 69.
- 6) *Aušros Vartų koplyčios vidus*. A. Oleščinskio plieno raižinys. Serija 4, Nr. 70.
- 7) *Šv. Kazimiero palaikų perkėlimas*. A. Oleščinskio plieno raižinys (žiūr. litografiją 2). Serija IV, Nr. 70.
- 8) *Mergaitės prisikėlimo stebuklas prie Šv. Kazimiero karsto*. A. Oleščinskio plieno raižinys (žiūr. litografiją 3). Serija IV, Nr. 81.
- 9) *Šv. Kazimiero karstas ir altorius Vilniaus katedros koplyčioje*. A. Oleščinskio plieno raižinys. Serija IV, Nr. 71.
- 10) *Aušros Vartų altorius*. Chromolitografija. Serija V, Nr. 100.
- 11) *Aušros Vartų altorius*. Vario raižinys. Serija V, Nr. 151.
- 12) *Šv. Kazimiero altorius ir grabas*. Chromolitografija. Serija V, Nr. 107.

Pagal formatą 1, 2, 3 paveikslai – in folio majori; 4 – in folio minori; 5, 6, 7, 8 ir 9 in 8°; 10, 11 ir 12 – pačio mažiausiojo formato.

1, 2, 3, 4, 10 ir 12 – litografijos; 5, 6, 7, 8, 9, ir 11 – plieno raižiniai. Iš raižinių 1, 2 ir 3 – dviejų atmainų (juodos ir spalvotos), 10 ir 12 vienos atmainos (spalvotos).

Piešinius darė: Sadovnikovas (1), Ripinskis (2).

Šv. Kazimiero koplyčios freskos Vilniaus katedroje padarytos po 1655–1660 metų barbariško Vilniaus apiplėšimo ir sunaikinimo [63]. J. Bielinskis [64] nurodo, kad apie tai, jog tos freskos padarytos de Ry Dankerso, Vladislavo IV dvaro architekto ir Šv. Kazimiero koplyčios statytojo, pirmas parašė Narbutas („Tygodnik Wilenski“ 1817 III 226) ir kad Homolickis („Wizerunki i rozstrząsania naukowe“ XIV pusl. 19) įrodęs tos nuomonės klaidingumą.

Dabar yra nustatyta, kad tos freskos padarytos italų tapytojo Del-Bene XVII amžiaus pabaigoje [65].

Z. Batowski savo studijoje apie Pažaislio vienuolyno bažnyčios tapybą įrodinėja, kad Šv. Kazimiero koplyčios freskų tapytojas Del-Bene buvo ir Pažaislio bažnyčios freskų autorius [66]. Tos pat nuomonės yra dr. H. Kairiūkšytė-Jacynienė [67] ir dr. V. Zahorski [68].

b) *Bažnytinio kulto dalykai*

- 1) *Senovinė aukso Monstrancija ir dvi bažnytinės taurės*. Serija II, Nr. 49.
- 2–3) *Du aukso relikvijorai, dovanoti vyskupo Jurgio Tiškevičiaus Bernardinų bažnyčiai Vilniuje*. Serija IV, Nr. 77, 78.
- 4) *Meniška Monstrancija, dovanota Šv. Kazimiero tėvo Bernardinų bažnyčiai Vilniuje*. Serija IV, Nr. 79.
- 5) *Bažnytiniai rūbai, dovanoti Šv. Kazimiero motinos Bernardinų bažnyčiai Vilniuje*. Serija IV, Nr. 80.

Visi šie paveikslai – litografijos, pirmasis in folio minori, visi kiti in 8°.

Visos litografijos vienos atmainos (spalvotos).

c) *Šventųjų paveikslai ir paveikslėliai*

Šventųjų paveikslai pagal jų formatą yra dviejų rūšių: didesnio formato – in folio majori, minori ir in octavo ir mažiausio formato maldaknygių didumo (in16°).

a) *Paveikslai didesnio formato:*

Aušros Vartų Dievo Motina. Jų yra keletas įvairių atmainų³⁸. Išvardinsime visus, neskiriant formato:

- 1) Chromolitografija (Serija I, Nr. 4).
- 2) Chromolitografija su Aušros Vartų gatvės reginiu ir dviem Išganytojo paveikslais (Serija I, Nr. 183).
- 3) Chromolitografija su Aušros Vartų gatvės reginiu pamaldų metu, pagal Pr. Zavadskio piešinį (Serija II, Nr. 29).
- 4) Chromolitografija paaukuota (Serija IV, Nr. 89).
- 5) A. Oleščinskio vario raižinys su Aušros Vartų gatve laike pamaldų (Serija IV, Nr. 94).
- 6) Chromolitografija (Serija V, Nr. 97).
- 7) Chromolitografija apskritime su Lietuvos Vyčiu (Serija V, Nr. 202).
- 8) Plieno raižinys (Serija V, Nr. 113).
- 9) Plieno raižinys vaikams apskritime (Serija V, Nr. 216).
- 10) Plieno raižinys – Aušros Vartų Dievo Motina ir Išganytojas (Serija V, Nr. 228).

38 Ši teksto eilutė įrašyta autoriaus ranka.

Dabar suminėsime paveikslus su kitų šventųjų atvaizdais³⁹:

- 11) *Dievo Motina Maloningoji Šv. Petro Bažnyčioje Antakalnyje*. Chromolitografija (Serija II, Nr. 48).
 - 12) *Kristus po kryžiumi*. Pagal paveikslą vienoje iš Kalvarijos prie Vilniaus koplyčių. Ricci raiziny. (Serija III, Nr. 68).
 - 13) *Šv. Juozapas pagal S. Čechavičiaus paveikslą Vizitiečių bažnyčioje Vilniuje*. A. Oleščinskio raiziny. (Serija IV, Nr. 73).
 - 14) *Kristus ant kryžiaus pagal S. Čechavičiaus paveikslą Vilniaus katedroje*. A. Oleščinskio raiziny. (Serija IV, Nr. 74).
 - 15) *Šv. Juozapas pagal paveikslą Pažaislio vienuolyno bažnyčioje prie Kau-no*. Raiziny. (Serija IV, Nr. 84).
 - 16) *Šv. Jonas Nepomukas pagal Pr. Smuglevičiaus paveikslą Vilniaus Katedroje*. A. Oleščinskio plieno raiziny. (Serija IV, Nr. 86).
 - 17) *Šv. Teklė pagal seną paveikslą tėvų Augustijonų bažnyčioje Vilniuje*. Chromolitografija. (Serija IV, Nr. 91).
 - 18) *Šv. Antanas iš Paduvos pagal seną paveikslą Pranciškonų bažnyčioje Vilniuje*. Chromolitografija. (Serija IV, Nr. 92).
 - 19) *Šv. Pranciškus Serafietis pagal seną Pr. Leksickio paveikslą Šv. Mykolo bažnyčioje Vilniuje*. A. Oleščinskio plieno raiziny. (Serija IV, Nr. 93).
 - 20) *Šv. Kajetonas pagal Pr. Smuglevičiaus paveikslą ir Ripinskio piešinį Trinitorių bažnyčioje Vilniuje, Antakalnyje*. A. Oleščinskio plieno raiziny. (Serija IV, Nr. 95).
 - 21) *Šv. Pranciškus Ksaveras pagal S. Čechavičiaus paveikslą Vizitiečių bažnyčioje Vilniuje*. A. Oleščinskio plieno raiziny. (Serija IV, Nr. 96).
 - 22) *Išganytojas pagal seną paveikslą Šv. Dvasios (Dominikonų) bažnyčioje Vilniuje*. Chromolitografija. (Serija IV, Nr. 200).
 - 23) *Šv. Jonas Kantietis pagal S. Čechavičiaus paveikslą Žuravicuose, buv. Mogiliovo gub.* A. Oleščinskio plieno raiziny. (Serija IV, Nr. 150).
 - 24) *Išganytojo statula prie Šv. Rapolo Bažnyčios Vilniuje, Snipiškyje*. Raiziny. Findeno (Londone) pagal J. Chruckio piešinį. (Serija IV, Nr. 85).
- 1, 2, 3, 4, 6, 7, 11, 17, 18 ir 22 paveikškai – chromolitografijos, visi kiti A. Oleščinskio (išskyrus 12 ir 24) raiziniai.

Raiziniai ir litografijos in 8° sudaro ketvirtąjį Albumo seriją. Ta serija padalinta į du sąsiuvinius; kiekvienas iš jų turi menišką viršelį (*Aušros vartai iš rytų pusės su reginiu pro vartus į miestą ir Švento Kazimiero koplyčios durys*).

39 Šis sakiny s įterptas autoriaus ranka.

b) *Šventųjų paveikslėliai (mažiausiojo, maldaknygių formato)*

Tie paveikslėliai sudaro *Vilniaus Albumo* visą penktąją seriją.

J. Zavadskio kataloge apie tą seriją pasakyta: „Penktoji serija susideda išimtinai iš įvairių rūšių šventųjų paveikslėlių, pagražintų įvairių atmainų pinikais, paskirtų maldaknygėms. Atlikti tie paveikslėliai pagal paveikslus, kurie yra Vilniaus ir kitų kraštų bažnyčiose“.

Eilė paveikslėlių – tai S. Čechavičiaus ir Pr. Smuglevičiaus religinių paveikslų reprodukcijos. Kas buvo autoriai kitų paveikslų, pagal kuriuos išleisti maži paveikslėliai, nežinia.

Iš viso pagal katalogą tų mažų paveikslėlių – 81 (pagal L. Uziembłą paveikslėlių apie 300, tačiau Uziembłą greičiausiai klysta).

Tie paveikslėliai pagal Zavadskio katalogą turi šiuos numerius: 97–121, 202–235 ir 151–172.

Iš tų paveikslėlių 25 – chromotolitografijos, gi 56 – plieno raiziniai (juodi ir spalvoti). Kai kurie iš tų paveikslėlių aprašyti aukščiau.

45 paveikslėliai, t. y. didesnė pusė, skirti šventųjų paveikslams iš Vilniaus bažnyčių ir Vilniaus bažnyčių reginiams.

Žemiau dedame Vilniaus bažnyčių sąrašą su pažymėjimu tose bažnyčiose buvusių šventųjų paveikslų, kurių reprodukcijos (mažesnio ir didesnio formato) pateko *Vilniaus Albuman*.

Vilniaus Katedra: 1) Šv. Kazimieras. Serija V, Nr. 104; 2) Šv. Stanislovas. Serija V, Nr. 106; 3) Šv. Jonas Nepomukas (in 8 ir in 16°). Serija IV, Nr. 86, serija V, Nr. 109; 4) Išganytojas nukryžiuotas. Serija V, Nr. 110; 5) Šv. Ignotas pagal S. Čechavičiaus paveikslą. Serija V, Nr. 154; 6) Šv. Povilas. Serija V, Nr. 218.

Aušros Vartų koplyčia ir bažnyčia: 1) Šv. Teresė. Serija V, Nr. 163; 2) *Aušros Vartų Dievo Motina* (litografijos ir raiziniai). Aprašyti aukščiau; 3) *Aušros Vartų Dievo Motina ovale su vyčiu ir mažam ovale vaikams*. Aprašyti aukščiau; 4) *Aušros Vartų Dievo Motina su gatvės reginiu apačioje ir su Išganytojo paveikslu*. Aprašyti aukščiau.

Augustijonų bažnyčia (Savičiaus gatvėje, dabar vadinamoji Unijotų): 1) Šv. Teklė (litografija in 8° ir plieno raiziny in 16°); 2) Šv. Barbora. Serija V, Nr. 120; 3) Šv. Petras. Serija V, Nr. 168.

Vizitiečių bažnyčia: 1) Šv. Juozapas (litografija ir plieno raiziny). Serija V, Nr. 99 ir serija V, Nr. 116; 2) Šv. Pranciškus Ksaveras pagal S. Čechavičiaus paveikslą. Serija IV, Nr. 96.

Šv. Mykolo bažnyčia: 1) *Šv. Mykolas*. Serija V, Nr. 165; 2) *Šv. Pranciškus Serafietis* (pagal Leksickio paveikslą iš XVII amž. vidurio, kaip pažymėta kataloge; in 8°). Serija IV, Nr. 93.

Šv. Rapolo bažnyčia: 1) *Šv. Ona* pagal S. Čechavičiaus paveikslą. Serija V, Nr. 157; 2) *Šv. Stanislovas Koska* pagal S. Čechavičiaus paveikslą. Serija V, Nr. 153; 3) *Išganytojo Statula koplyčioje netoli šv. Rapolo bažnyčios*. (Serija IV, Nr. 85, serija V, Nr. 111, 223).

Misionierių bažnyčia: 1) *Šv. Florijonas*. Serija V, Nr. 217; 2) *Šv. Elžbieta*. Serija V, Nr. 220.

Pranciškonų bažnyčia: 1) *Šv. Antanas* (in 8° ir in 16°). Serija IV, Nr. 92, serija V, Nr. 98; 2) *Šv. Pranciškus Serafietis*. Serija V, Nr. 164.

Bernardinų bažnyčia: 1) *Šv. Antanas iš Paduvos*. Serija V, Nr. 115; 2) *Šv. Kotrėna*. Serija V, Nr. 155.

Šv. Jono Bažnyčia: 1) *Šv. Tadas, našlaičių globėjas*. Serija V, Nr. 234; 2) *Šv. Jonas Evangelistas* (žiūr. 8 skyrių); 3) *Dievo motina maitinančioji* (žiūr. 8 skyrių).

Šv. Petro bažnyčia: 1) *Dievo Motina Maloningoji*. Serija V, Nr. 101.

Trinitorių bažnyčia: 1) *Šv. Kajetonas* (in 8°). Serija IV, Nr. 95.

Šv. Ignoto bažnyčia: 1) *Šv. Julija*. Serija V, Nr. 167.

Šv. Dvasios (Dominikonų) bažnyčia: 1) *Išganytojas, pagal senąinį paveikslą* (in 8° ir in 16°). Serija IV, Nr. 200, Serija V, Nr. 118.

Muzikos artistų brolijos koplyčia Vilniuje: 1) *Šv. Cecilija*. Serija V, Nr. 230.

Be to yra keletas paveikslėlių ne iš bažnyčių: 1) *Šv. Jackus pagal senąinę stovylą* (Serija V, Nr. 103); 2) *Antakalnio Jėzus* (Serija V, Nr. 162); 3) *Angelas Sargas* (Serija V, Nr. 214); 4) *Atminimas iš Vilniaus su Aušros Vartų Dievo Motina ir Išganytojo statula* (Serija V, Nr. 228).

Pažymėtini dar šie paveikslėliai iš kitų Lietuvos bažnyčių:

- 1) *Šv. Benediktas*, pagal paveikslą Raudondvario bažnyčioje prie Kauno. Serija V, Nr. 208.
- 2) *Šv. Steponas*, pagal paveikslą Pijorų bažnyčioje Ukmergėje. Serija V, Nr. 209.
- 3) *Šiluvos Dievo Motinos paveikslas*. (A. Oleščinskio raižinys). Serija V, Nr. 119.
- 4) *Šv. Vincentas*, pagal paveikslą Dominikonų (dabar moksleivių) bažnyčioje Kaune. Serija V, Nr. 161.
- 5) *Jonas Krikštytojas*, pagal paveikslą Dominikonų bažnyčioje Merkinėje. Serija V, Nr. 231.

- 6) *Panelė Švenčiausioji*, pagal paveikslą Trakų bažnyčioje. Serija V, Nr. 235.
- 7) *Šventas Juozapas*, pagal paveikslą Pažaislio vienuolyno bažnyčioje, netoli Kauno. Serija IV, Nr. 81.
- 8) *Šv. Elena*, pagal paveikslą Bernardinų bažnyčioje Gardine. Serija V, Nr. 227.
- 9) *Šv. Dominikas*, pagal paveikslą Dominikonų bažnyčioje Gardine. Serija V, Nr. 162.
- 10) *Šv. Filomena*, pagal paveikslą Varnėnų⁴⁰ bažnyčioje (Ašmenos apskr.). Serija V, Nr. 239.
- 11) *Angelas Sargas*, pagal paveikslą Dominikonų bažnyčioje Ašmenoje.

Likusieji paveikslėliai iš istorinės Lietuvos bažnyčių:

- 1) *Šv. Leonas* iš Dominikonų bažnyčios Naugarduke; s V, Nr. 207.
- 2) *Šv. Emilija* iš Bernardinų bažnyčios Polocke; s V, Nr. 166.
- 3) *Šv. Liudvikas* iš Trinitorių bažnyčios Lucke; s V, Nr. 212.
- 4) *Šv. Angelė* iš Bernardinų bažnyčios Slucke; s V, Nr. 225.
- 5) *Šv. Veronika* iš Bernardinų bažnyčios Pinske; s V, Nr. 229.
- 6) *Šv. Henrikas* iš Kun. Kaunauninkų bažnyčios Slonine; s V, Nr. 205.
- 7) *Šv. Teodoras* iš Pijorų bažnyčios Ščučine; s V, Nr. 204.
- 8) *Šv. Vladislava* iš Bernardinų bažnyčios Dubne; s V, Nr. 203.
- 9) *Šv. Mikalojus* iš Bernardinų bažnyčios Dubne; s V, Nr. 210.
- 10) *Šv. Konstantas* iš Pijorų bažnyčios Liubešove; s V, Nr. 206.
- 11) *Šv. Viktorija* iš Dominikonų bažnyčios Vladimire; s V, Nr. 219.
- 12) *Šv. Zofija* iš katedros bažnyčios Žitomire; s V, Nr. 222.
- 13) *Šv. Trejybė* iš Dominikonų bažnyčios Vinicoje; s V, Nr. 226.
- 14) *Dievo Motina* – Berdičevo; s V, Nr. 108, s IV, Nr. 87.
- 15) *Šv. Paulina* iš bažnyčios Berezoje; s V, Nr. 211.
- 16) *Dievo Motina* iš Letičevo (Podolėje); s V, Nr. 221.

Keletas paveikslėlių (viso 7) yra iš Lenkijos bažnyčių, (Varšuvos, Čenstachavos, Krokuvos ir kt.). Vienas iš Tomsko bažnyčios.

Visi dvasinio pobūdžio paveikslai yra aukštos meninės vertės. Ypatingai išsiskiria raižiniai. Kai kurie raižiniai turi ženklus A. O. (Oleščinskio), kiti jokiais ženklais nepažymėti. Daugelis paveikslėlių pagražinti vyčio ženklais, kai kurie antroje pusėje turi atitinkamas maldas. Paveikslėliai (raižiniai) yra tobuli savo puikiu piešiniu ir gera raižybos technika. Tai buvo pastebėta jau Vilčinskio amžininkų, kurie džiaugėsi, kad vieton ligi tol leidžiamų Vilniuje labai

40 A) Varnionių.

menkos meninės vertės „abrozdelių buvo išleisti gražūs šventųjų paveikslai ir paveikslėliai“ [69].

Kitas laikraštis [69a] taip atsiliepia apie tuos paveikslėlius: „Žiūrėjome vakar Vilčinskio leidinio šventųjų paveikslėlių rinkinį. Maži tie paveikslėliai, tačiau kiek daug apie juos galima pasakyti. Nėra pas mus žinomos pamaldiems žmonėms vietos, kurios nebūtų lankę Vilčinskis, berods nėra krašte bažnyčios su kuriuo nors garsesniu meno atžvilgiu paveikslu, apie kurį jis nežinotų... Mažuose miesteliuose, menkuose vienuolynuose, nežinomose parapijose ne kartą suranda jis puikių tapybos kūrinių, taip bent įtikina jo raizytojų darbai. Rinkinys, kurį dabar turime prieš akis, jau skaito 60 su viršum paveikslėlių, o tai juk ne viskas, nes žinome dar keletą, kurių nėra tame rinkinyje. Tai vieniems šventenybių, kitiems atminimų, o kiekvienam – išmėtytų mūsų krašte meno dalykų galerija. Žiūrėdami jį, įsitikiname, kaip mažai ligi šiol žinome tai, ką pas save galime užtikti... Vilčinskis yra vyras didelės ištvermės, skonio bei erudicijos. Jis pats galėtų mus pamokyti, kaip jis sužino apie paslėptą meno lobį, kaip esant ribotam dailininkų bei fotografų skaičiui, padaro kopiją, kad pasiuntus ją Paryžiun, padarius tenai pagal ją tinkamą raizinį ir paleidus į pasaulį. Vieną tik galėtume padaryti pastabą, kad tie paveikslėliai gaminami ne krašte; bet ir tam yra pateisinimas: reikia juos raizyti, nes litografijos čia nepakanka, o mūsų raizyba dar labai menkame stovyje. Ligi šiol didžiausią dėmesį jis kreipė į Lietuvą, nors yra kai kas ir iš Karūnos⁴¹.“

Praėjus beveik šimtui metų nuo Vilčinskio paveikslėlių išleidimo, tenka konstatuoti, kad ir šių laikų panašūs leidiniai (pavyzdžiui, Kauno „Maldos“, Plungės „Ryto“ ir kt.) savo išvaizda ir grožiu toli gražu neprilygsta aniams.

Vilniaus Albumo paveikslėliai yra reikšmingi dar ir tuo, kad pagal juos, galima atkurti jų originalus, kuriuos mūsų nelaimingą kraštą siautusiai karai bei svetimųjų okupacijos sunaikino dažnai drauge su bažnyčiomis, kurias tie paveikslai puošė.

E. Žanro dalykai

Čionai minėtinos litografijos, vaizduojančios įvairius XVII amžiaus karo žygius ir bajorų gyvenimo įvykius pagal lenkų kronikininko Paseko atsiminimus. Tų atsiminimų autorius, Jonas-Chryzostemas Pasek [70], gimė apie 1630 m. Mazovijoje ir mirė apie 1701 m. Jis dalyvavo karuose su švedais (1650 m.), danais (1658 m.), Maskva (1660 m.), vėliau parašė atsiminimus tiek apie tuos karo žy-

41 A) Lenkijos.

gius, tiek apie ano meto bajorų gyvenimą. Paseko atsiminimai pirmą kartą buvo atspausdinti 1821 m. ir lenkų literatūroje laikomi klasišku šios rūšies kūriniu. Paseko atsiminimuose daug fantazijos ir įvairių nuotykių aprašymo. Įvairūs tų atsiminimų įvykiai ir sudaro Vilčinskio išleistų litografijų serijos temą.

Prie tos pat rūšies paveikslų priskirtini paveiksai – iliustracijos Ign. Chodz-kos knygai iš Lietuvos gyvenimo „Kvestoriaus užrašai“ [71].

Viso Paseko atsiminimams skirta 19 litografijų „Kvestoriaus užrašams“ – 3. Visos šios litografijos – in folio minori, darytos pagal kilusio iš Trakų apskrities Antano Zaleskio paveikslus. Uziembla vadina Ant. Zaleskį tapytoju mėgėju.

Minėtina dar viena žanro litografija, tai būtent, „Žydai Vilniaus apylinkėse, parduodantieji prekes“, pagal K. Kukievičiaus paveikslą, apdovanotą Peterburgo parodoje medaliu. Tas paveikslas II serijos, Nr. 34.

F. Lenkų istorijos įvykių paveiksai

Tiems atvaizdams skirtas *Vilniaus Albumo* trečios serijos pirmasis (ir vienintelis) sąsiuvinis viso 12 paveikslų (Nr. 57–68). Čia atvaizduoti lenkų karaliai ir įvykiai iš Piastų dinastijos laikų. Mums tie paveiksai įdomūs tuo, kad devyni jų yra padaryti pagal Pr. Smuglevičiaus paveikslus bei piešinius. Visi tie paveiksai raižyti varėje Romoje ir Drezdene įvairių žinomų raižytojų (Aug. Camponella, Carattoni, E. G. Krüger, C. G. Rasp, Ligber, C. Stoeltzel ir kt.).

Patsai Pr. Smuglevičius dar 1787 metais buvo sumanęs išleisti 200 raižinių istorinėmis temomis, tačiau išleido viso vos 9 [72]. Pagal tuos Smuglevičiaus paveikslus bei piešinius vėliau Vilčinskis išleido vienuolika raižinių (be devynių III serijos raižinių dar du raižiniai II serijos – Nr. 51 ir 53). Atrodo, Vilčinskis leidimą šios serijos nutraukė, nes išėjo tik vienas sąsiuvinis.

Be to, čia minėtini ir kitose serijose išleisti Stepono Batoro (Vilniaus Universiteto įsteigėjo), karaliaus Stanislovo Leščinskio, Juozo Poniatovskio, Stepono Čarnieckio ir kt. portretai.

G. Kiti dalykai

Čia minėtini keli Krokuvos (serija II, Nr. 140, 149) ir Varšuvos (serija I, Nr. 129) reginiai, kai kurių lenkų veikėjų atvaizdai, epizodas iš kelionės rytų Sibire (serija I, Nr. 12), kirgizo gyvenamas namas apie Orenburgą (serija I, Nr. 190) ir kt. Paveiksai pripuolamo pobūdžio. *Vilniaus Albuman* jie pakliuvo, matyti, todėl, kad dalinai litografuoti pagal vilniečių piešinius, dalinai todėl, kad paveikslų originalai buvo vilniečių (K. Tiškevičiaus) rinkiniuose.

VII. J. K. Vilčinskio leidiniai, nepažymėti J. Zavadskio kataloge

Zavadskio katalogas išėjo iš spaudos 1857 m., gi Vilčinskis, kaip jau pažymėta, leido savo *Vilniaus Albumą* ir vėliau⁴². Be to, kai kurie paveikslai, nors išleisti ir prieš 1857 m., per neapsižiūrėjimą ar dėl kurių kitų priežasčių, irgi kataloge nepažymėti.

Žemiau dedamas sąrašas paveikslų, išleistų po 1857 m. arba nors ir anksčiau išleistų, bet nepatekusių Zavadskio katalogan. Tas sąrašas nepretenduoja į pilnumą; ypač jame trūksta mažų religinių paveikslėlių, kurių, atrodo, J. K. Vilčinskis leido ir po 1857 m.

- 1) *S. Kerbedys* (Kerbedz) [73]. Žymus karo inžinierius. Pagal jo planą ir jam vadovaujant pastatytas tiltas Peterburge per Nevą. Portretas.
- 2) *Vladimir[as] Nazimov[as]* [74]. Vilniaus, Kauno ir Gardino Generalgubernatorius. Portretas.
- 3) *Kunigaikštis Tadas Oginskis*. Trakų vaivada. Portretas.
- 4) *Barbora Radvilaitė*. Portretas [75].
- 5) *Vilnius*. Pagal Andriolli piešinį [76].
- 6) *Epizodas iš medžioklės palei Vilnių, kurią suruošė Carui Aleksandrui II Mykolas ir Juozas Tiškevičiai*.
- 7) *Šventas Jonas Evangelistas*, pagal paveikslą Šv. Jono bažnyčioje Vilniuje.
- 8) *Vilniaus senoji Rotušė*. Plieno raižinys. (Šio raižinio reprodukcija yra knygoje „*Wilno i Ziemia Wilenska. Zarys Monograficzny*“, t. II. 147 psl.).
- 9) *Marmurinis paminklas Raudondvario bažnyčioje Vandos Vankovičiūtės-Tiškevičienės (1808–1842) atminimui*, padarytas skulptoriaus Pampoloni iš Florencijos.
- 10) *Vilniaus Katedros ir Jogailos pilies reginys*. Pagal J. Rustemo paveikslą raižė J. Ligber (in 8°). Apie tą raižinį ir jo autorių mini E. Rastawieskis (*Pam. Sz. P. t. I*).
- 11) *Antakalnio Išganytojo statula su užrašu lenkų kalba „Atminimui iš Vilniaus“*.
- 12) *Dievo Motina maitinančioji*. Pagal paveikslą Dievo Kūno (Oginskių) koplyčioje (Švento Jono Bažnyčioje). Chromolitografija.

Kerbedžio portretas – litografija in folio majori. *Jonas Evangelistas*, *Vilniaus Rotušė*, *Vilniaus Katedra*, *Kristus po Kryžiumi* – raižiniai, visi kiti – litografijos in folio minori.

42 Du žodžiai įrašyti autoriaus ranka.

Taip pat prie nepažymėtų J. Zavadskio kataloge leidinių reikia priskaityti ir mažus raizinius popieriuose laiškas su Vilniaus reginiais, atspautus Londone, apie kuriuos smulkiau kalbama žemiau.

VIII. J. K. Vilčinskio bendradarbiai dailininkai

Aprašius *Vilniaus Albumo* turinį, suminėsime dabar išsamiai dailininkus, kurie prisidėjo savo darbais prie to Albumo paveikslų išleidimo.

Nors aukščiau prie kiekvieno paveikslų ir nurodyti jų autoriai bei raizytojai, tačiau dedama kiekvieno dailininko darbų santrauka, naudinga jo vaidmeniui *Vilniaus Albumo* leidimo ir kūrybos pobūdžiui nušviesti.

A. Dailininkai, dariusieji vietovaizdžių piešinius, portretus, kopijas ir iliustracijas

- 1) Antanas Zaleskis: 19 iliustracijų prie Paseko atsiminimų; 3 iliustracijos prie „Kvestoriaus užrašų“. *Įvažiavimas A. Chrapovickio Vitebsko vaivadijon.*
- 2) Vasilijus Sadovnikovas: a) *Vilniaus Katedra*; b) *Trinitorių bažnyčia Antakalnyje*; c) penki Verkių reginiai; d) *Universiteto kiemas*; e) *Merečovščizna*; f) *Kunigaikščio Radvilos antkapis Bernardinų bažnyčioje*; g) *Aušros Vartų koplyčios vidus*.
- 3) Karolis Ripinskis: a) *Aušros Vartų gatvė*; b) *prof. S. Jundzilo portretas*; c) *Vyskupo Tiškevičiaus antkapis Vilniaus Katedroje*; d) dvi freskos Šv. Kazimiero koplyčioje; e) *Smuglevičiaus Šv. Kajetono paveikslų kopija*.
- 4) Albertas Žamettas: a) *Verkiai*; b) *Zakretas*; c) *Ribiškiai*; d) *Tuskulanumas*, e) *Raudondvaris*.
- 5) Jonas Chruckis: a) *Snipiškio priemiestis*; b) *Kalvarijos bažnyčia*; c) *Išganytojo statula prie Šv. Rapolo bažnyčios*.
- 6) Adolfas Čapskis: a) *Kaunas*; b) *Žvėrynas*.
- 7) Juozas Vilčinskis: *Valuinės reginiai*.
- 8) Kanutas Rusieckis: *Antakalnis*.
- 9) Pranas Zavadskis: *Aušros Vartai pamaldų metu*⁴³.
- 10) Bonaventura Klembovskis: *prof. J. Sniadeckio portretas*⁴⁴.
- 11) J. Kraševskis: *Druskininkai*.
- 12) Kostantas Tizenhauzenas: *Kokenhuzeno pilis*.

43 Paveikslų pavadinimas įrašytas autoriaus ranka.

44 Paveikslų pavadinimas įrašytas autoriaus ranka.

B. Raižytojai

Viso raižytojų, dariusių raižinius *Vilniaus Albumui*, 15. Iš jų daugiausiai raižinių (20) padarė Antanas Oleščinskis. Tarpe jo raižinių: prof. Jundzilo portretas, *Iškilmingas įvažiavimas Romon*, kunig. Radvilos ir daug religinių paveikslų ir paveikslėlių.

Juozas Saunders: *prof. Niškovskio portretas*.

Juozas Chščanavičius: *B. Siestšencevičiaus ir Ujeiskio portretai*.

Mykolas Podolinskis: *L. Sapiegos portretas*.

Likusieji raižytojai buvo užsieniečiai: Erik Corr (Amsterdamas), Finden (London), Ricci, Campanella (Roma), Carattoni (Roma), Pavon (Roma), E. Krüger (Drezden), S. Stoeltel (Drezden), C. Rasp (Drezden), Ligber, F. John.

C. Litografai

Litografų nurodyta viso 29. Jie visi užsieniečiai (prancūzai).

Gausus raižytojų ir litografų skaičius gali būti išaiškintas tuo, kad J. K. Vilčinskis rinkosi įvairių žanrų specialistus, o be to darbo pagreitinimui duodavo užsakymus paraleliai keliems dailininkams.

Daugelyje paveikslų nepažymėta, kas juos raižė ir litografavo.

IX. Kurių dailininkų ir kokie paveikslai reprodukuoti Vilniaus Albume?

Žemiau dedamas sąrašas senųjų ir anuometinių dailininkų, kurių paveikslai buvo reprodukuoti *Vilniaus Albume*, nurodant kiekvieno dailininko reprodukuotus paveikslus.

1. Pranas Smuglevičius: a) *Šv. Onos bažnyčia*; b) *Šv. Jonas Nepomukas Vilniaus Katedroje*; c) *Šv. Kajetonas Trinitorių bažnyčioje*; d) 11 paveikslų iš lenkų istorijos.
2. Simanas Čechavičius: a) *Šv. Juozapas Vilniaus katedroje*; b) *Kristus ant kryžiaus*, ten pat; c) *Šv. Ignas*, ten pat; d) *Šv. Ona Rapolo bažnyčioje Vilniuje*; e) *Šv. Stanislovas*, ten pat; f) *Šv. Pranciškus Vizitiečių bažnyčioje Vilniuje*; g) *Šv. Jonas Kantietis Žuravicių bažnyčioje*.
3. Jonas Rustemas: a) prof. Jono ir Antano⁴⁵ Sniadeckių portretai; b) *Vilniaus katedros ir pilies reginys*.
4. Pranas Leksickis [77]: *Šv. Pranciškus Šv. Mykolo bažnyčioje*.
5. Del-Bene: Dvi freskos *Šv. Kazimiero koplyčioje*.
6. Jonas Damelis: *Prancūzų kariuomenės grįžimas iš Rusijos per Vilnių*.
7. Mykolas-Elviras Andriolli [78]: *Vilniaus reginys*.

45 A) Turi būti Andriaus.

8. Martynas Zaleskis: *Aušros vartų gatvė*.
9. Valentas Vankovičius: *Autoportretas*.
10. Konstantas Kukievičius: *Žydai, parduodantieji prekes Vilniaus apylinkėje*.
11. Gavarni: *Vestuvės Oicove*.

X. Amžininkų atsiliepimai apie Vilniaus Albumą ir jo leidėją

Vilčinskiui savo metu buvo daromi priekaištai, kodėl jie nepanaudojo savo leidiniams Vilniaus litografijų, o leido juos užsieniuose. Tuo metu Vilniuje veikė kelios litografinės įmonės [79]: Juozo Oziemblovskio (įsteigta 1835 m.), Motiejaus Pšibilskio, Kliukovskio ir kt., tačiau jos nei savo techniskais įrengimais nei meniniu lygiu negalėjo prilygti Paryžiaus litografijoms. Vilčinskis pasirinko Paryžių ir, kaip rodo jo leidiniai, neapsiriko.

Daromi buvo Vilčinskiui priekaištai ir dėl to, kad jis nepanaudojo savo Albumui krašto dailininkų. Į tą priekaištą J. Kraševskis savo jau minėtame straipsny atsako: „Tas priekaištas yra lygiai neteisingas, kaip ir kiti Vilčinskiui daromi priekaištai. Visų pirma, leidėjas panaudojo vietinius dailininkus, kiek tik jie galėjo būti panaudoti, nes visi piešiniai liko parengti savame krašte vietinių dailininkų. O litografijų ir ražinių atlikimo jis neatidavė į jų rankas todėl, kad atsižvelgė į darbo rezultatus. Pažvelgus į tai, kas išleidžiama savame krašte, ir palyginus su tuo, kas ateina iš užsienio, kiekvienas pripažins, kad pas mus negalima buvo taip tobulai atlikti užsibrėžto meninio darbo“.

Be to, Vilčinskiui buvo daromi priekaištai, kad jo *Vilniaus Albumo* paveikslai įvairaus dydžio, formato bei turinio. Atsiliepdamas į tuos priekaištus, J. Kraševskis jau cituotame savo straipsny rašo: „Kas liečia planą, kurį sau sudarė Vilčinskis, tai nieko jam prikišti negalima, nors kitomis aplinkybėmis galėtume pageidauti jo pakeitimo. Tasai visais atžvilgiais ypatingo grožio rinkinys iš pirmo žvilgsnio stebina vienalytumo stoka, formato, išpildymo bei turinio įvairumu. Bet ar galėjo ir turėjo būti kitaip? Reikėjo, viską glaudžiant į aprėžtus rėmus, suteikti dailininkams didžiausią laisvę jų sumanymams išvystyti tokia forma ir tokiomis priemonėmis, kurie geriausiai atitiko pasirinktam turiniui. Vilčinskis pasirodė gilus savo meno ir žmonių žinovas, nei vieno niekuo nevaržydamas ir net savo iniciatyva skatindamas dailininkų įkvėpimą ir fantaziją. Albumas diletantų akyse galėjo daug laimėti būdamas surištas ir suvienodintas, klasifikacija ir metodu, tačiau daug nustotų, nesuteikdamas kiekvienam iš dailininkų galimybės pilnai ir laisvai pasireikšti savo kryptyje. Dėl to ražiniai ir litografijos yra įvairios formos, fizionomijos, įvairaus išpildymo ir skonio, ir taip geriau.“

Prie to, kas aukščiau J. Kraševskio pasakytą, ir šiandien nėra ko bepridėti.

„Kas liečia turinį, rašo toliau J. Kraševskis, tai didžiausias yra nesistėmimo priekaištas, nes, be abejo, architektūros paminklai, skulptūros bei tapybos dalykai reikalingi klasifikacijos ir sugretinimo; mintis juos lygina ir daro išvadas, kurių negalima daryti iš pavienių kūrinių. Tačiau ir čia leidėjas, jei būtų susirišęs sistemingu planu, būtų arba turėjęs apsiriboti vienos kurios nors rūšies paminklų išleidimu arba atsisakyti nuo visko. Kurgi pas mus yra surinkta medžiaga tokiame albumui, kaip Du Sommerat'o [80] ? Kur turtingi rinkiniai? Visko reikia ieškoti po platų pasaulį, dažnai klaidžioti patamsiais, pasitikint laime, o kas atsiranda, tai reikia kuo greičiausiai sunaudoti. Leidėjo mintis, jei neklystame, buvo surinkti įvairių rūšių išblaškytas senienas, kad tik niekas iš jų nepranyktų, kad kiekvienas bet kuriuo atžvilgiu dėmesio vertas dalykas išliktų vėlesniems tūkstantiniams atkūrimams. Ateityje bus ir sistemingi rinkiniai, šiandien dar neatėjo jiems laikas.“

J. Bielinskis savo straipsnyje [81] tuo pat klausimu pastebi, kad *Vilniaus Albume* randame portretus, freskas, bažnytinio ritualo daiktus, peizažus, monetas, šventųjų paveikslus, bažnyčių vaizdus ir pan., ir priduria, kad leidėjas davė tai, ką pažadėjo duoti, būtent: „kas rasis dėmesio ir atminties verto žemėje, kuri tiek daug kartų buvo niokojama karų ir apiplėšimų – pateks albumui“ [82].

Žinomas lenkų meno istorikas E. Rastavieckis [83], atsiliepdamas 1850 m. apie *Vilniaus Albumą*, taip pat labai aukštai jį vertina. Jis be kitko rašo: „Negalima pakankamai atsigėrėti tais puikiais krašto gamtos bei vietovių reginiais, kurie žavi mus ar tai prigimties grožiu ar dailininkų darbo meniškumu. Regint tuos paveikslus ir stebintis gimtojo krašto vietovių grožiu, argi neateina pati savaime mintis, kad ieškodami gamtos grožybių, dėl kurių vykome anksčiau į užsienį, galime jų nemažiau rasti, gausiai savam krašte užtinkamų“.

Antras didelis Vilčinskio nuopelnas, pagal Rastavieckį, esąs išplatinimas bei išpopuliarinimas geriausių senosios ir naujosios krašto tapybos kūrinių. „Paveikslai, rašo Rastavieckis, kaip atskiri kūriniai, būdami vienoje, dažnai nuošalioje ir mažai prieinamoje vietoje, sunkiai būna prieinami visuomenei; litografija gi ir raizyba daro juos prieinamesnius ir palengvina jų įsigijimą; skleidama grožio dalykų pažinimą, litografija ir raizyba sukelia ir skatina pasigėrėjimą meno kūrinių“.

Rastavieckis irgi daro priekaištą dėl ketveriopo *Vilniaus Albumo* leidinių formato, be to, prikiša Vilčinskiui dėją prancūziškų parašų po litografijomis. Rastavieckis išvardina ir trumpai aptaria visus pasirodžiusius *Vilniaus Albumo* leidinius ir priskaito jų 74. (Tai buvo 1850 metais). Greičiausiai Rastavieckis

kaip ir Kraševskis turėjo galvoje tik didesnius paveikslus (be mažų paveikslėlių), nes pagal pirmąjį Zavadskio katalogą viso 1850 m. buvo išleista [...]”⁴⁶.

Rašytojas Aleksandras Groza [84] savo atsiminimuose, išleistuose Vilniuje 1857 metais [85]⁸⁵, skiria J. K. Vilčinskiui keletą puslapių. Groza rašo, kad Vilčinskis ėmėsi darbo iš karto, be jokių anonsų, be leidimo dūmų į akis padoriems žmonėms, kaip tai daro tie, kurie nori tik pinigą uždirbti. Vilčinskis – rašo toliau Groza – „išleido vieną, antrą, trečią ketvirtą albumą, tartum norėdamas be žodžių pasakyti: žiūrėkite, ką darau ir kaip darau. Imkite tai, kas jums patinka, o jei jums jūsų skatikas labiau reikalingas, tai aš jums aukoju ir už ačiū. Kiekvienas, kuris padarė Vilčinskiui kokią paslaugą, turėjo priimti iš jo atminimą. Per mano rankas ne maža jų perėjo. O kodėl taip? Vien tam, kad įtikinti, kad jis ne ieško aukštų nuošimčių, o nori, kad visuomenė paremtų jo tikslą, kad grožis, kurį pateikė, ne tūnotų be prasmės sąsiuvinuose...”

„Kai peržvelgiame, baigia Groza savo atsiminimus, visa tai, ką p. Vilčinskis išleido, sunku bepasakyti, kas mums daugiausiai patiko, ar litografijos ir lithochromijos (reiškia, chromolitografijos Z. Tol.) arba raiziniai, ar reginiai vietovių arba šventyklų ir architektūrinių prašmatnumų ar portretai arba šventųjų paveiksai ir paveikslėliai. Vilčinskio paveikslus gamina užsieny geriausi meistrai, tačiau viso darbo sielą sudaro patsai Vilčinskis: jis siunčia informacijas, peržiūri atsiųstas jam atspaudas, pataiso, jas, papildo. Koks didis turi būti jame meno pamėgimas, kad nenumatydamas sau jokio pelno pašvenčia save tam darbui.“

Atsiliepimai apie J. K. Vilčinskį, jo albumą ir Vilniaus meno mokyklos dailininkus⁴⁷ nurodyti S. Baltromaičio bibliografijoje [86].

XI. *Vilniaus archeologinis Muziejus*

Greta *Vilniaus Albumo* minėtinas antras didelis Vilčinskio leidinys, skirtas Vilniaus Archeologiniam Muziejui.

Vilniaus Archeologinis Muziejus buvo įsteigtas daugiausia grafo Eust[achijaus] Tiškevičiaus (jo portretą Vilčinskis išleido savo Albume) pastangomis. Ilgus metus užsiimdamas archeologiniais tyrinėjimais ir senovės dalykų, ir istorinių liekanų rinkimu, E. Tiškevičius sudarė turtingą kolekciją ir pradėjo galvoti apie viešojo muziejaus įkūrimą Vilniuje. Jo sumanymui pritarė Vilniaus visuomenė, atsirado aukotojų, ir rinkiniai dar padidėjo. 1852 metais E. Tiškevičiaus buvo sustatyti „Senovės Muziejaus ir esamos prie jo Laikinos

46 Neužbaigtas sakiny.

47 Pradedant nuo jungtuko „ir“, sakinio dalis įrašyta autoriaus ranka.

Archeologinės Komisijos“ įstatai ir nusiųsti į Peterburgą patvirtinti. Tik po trejų metų, t. y. 1855 metų balandžio 20 d., šie įstatai caro buvo patvirtinti, ir E. Tiškevičius tuojau paaukojo savo rinkinius tik ką patvirtintai Komisijai, kurios pirmininku jis vėliau buvo išrinktas. Kiti pasekė E. Tiškevičiaus pavyzdžiu ir aukojo Muziejui savo kolekcijas. 1856 metų pradžioje muziejus buvo įrengtas ir iškilmingai atidarytas, o 1865 metais pagal A. Kirkorą [87] Muziejus jau turėjo: 1) Archeologijos dalykų – 3.818, 2) Privilegijų ir autografų – 2.097, 3) Numizmatikos – 8.110 (monetų ir medalių), 4) Portretų ir graviūrų – 3.948, 5) Antspaudų – 487, 6) Biblioteką iš 19.700 tomų, 7) rankraščių – 541. Atskiri Muziejaus kabinetai turėjo: ornitologijos – 11.014 dalykų, botanikos – 605 ir etnologijos – 408 (viso 66.663 objektų).

Archeologinėje Komisijoje, kurios žinioje buvo Muziejus, susibūrė pačios įžymiausios pajėgos Lietuvos praeities tyrinėjimo dirvoje, būtent: istorikas Narbutas, rašytojas Kraševskis, rašytojas Ignas Chodzko, istorikas J. Jaroševičius, Vilčinskis ir kt. Ta komisija greit pasireiškė savo darbais, išleisdama daug rimtų savo narių kūrinių: Tiškevičiaus, Kirkoro, Kraševskio ir kt.

Tos komisijos narys J. K. Vilčinskis pradeda leisti Muziejaus rinkinių Albumą.

Vilčinskis gerai nusimanė archeologijoje ir numizmatikoje. Būdamas Peterburge numizmatų draugijos nariu, jis padovanojo tai draugijai brangų Lietuvoje rastų priešjogailinės epochos monetų rinkinį. Vilčinskis dedasi prie Vilniaus archeologinės komisijos darbų ir iš jos muziejaus senienų semia gausios medžiagos savo edicijoms⁴⁸.

Žinių apie šį antrą Vilčinskio leidinį esama daug mažiau, negu apie *Vilniaus Albumą*. Apie Vilniaus Archeologinio Muziejaus leidinį Estreicheris tik užsimena⁴⁹ savo bibliografijoje; taip pat, kiek žinoma, neišleista šio leidinio nei katalogas nei prospektas. Apie šį leidinį trumpai rašo⁵⁰ L. Uziembła, būtent jis pažymi, kad nepriklausomai nuo *Vilniaus Albumo* Vilčinskis išleido labai gražų raizinių ir chromolitografijų rinkinį, įvardintą „Archeologinis Muziejus Vilniuje (mažas folio)“. Kitoje vietoje L. Uziembła rašo „Vilniaus Muziejus“, įdomus, 48 lapų, su *facsimile*⁵¹ retų graviūrų, su gražiomis urnų ir iškasenų chromolitografijomis, medalių, seno relikvijoro⁵², Ostrogo kunigaikščio kolču-

48 A) Iš lenkų k., spaudinių leidimams.

49 Du žodžiai įrašyti autoriaus ranka.

50 Buvo „teužsimena“, taisyta autoriaus ranka.

51 B) faksimilė, toliau t. p.

52 C) Iš lot. k., relikvijorius – įtaisas, kuriame laikomos relikvijos arba prabangūs liturginiai reikmenys..

gos⁵³, Vilniaus Universiteto insignijų⁵⁴, Romos figūros su vilke (Vilniuje rasta), istorinių portretų litografijomis, atliktomis Grenier, pagaliau su J. Kossako ir Orlovskio lenkų kariuomenės XVIII amžiaus piešiniais ir kt. [88].

Leidiny s turi viršelį su užrašu lenkų ir prancūzų kalba *Vilniaus Archeologinis Muziejus*, kurį puošia meniška vinjetė, vaizduojanti įvairių senovės rinkinių ginklų sugrupavimą su Lietuvos Vyčiu raudono fono vidury; virš Vyčio – karūna. Albumas dedikuotas Vilniaus, Kauno ir Gardino Generalgubernatoriui Vladimirui Nazimovui. Albumas išleistas 1859 m. Paryžiuje.

Reikia manyti, kad *Vilniaus Archeologinio Muziejaus* leidimas buvo tik pradėtas. Jo tolesnį leidimą sutrukdė 1863 metų įvykiai.

Autoriui žinomi tik 37 *Vilniaus Archeologinio Muziejaus* lapai. Visi lapai vienodo formato ir didumo (36 × 28 cm).

Pagal paveikslų turinį tą leidinį galima suskirstyti į šias grupes:

A. Archeologinės senienos (iškasenos) – viso 10 chromolitografijų. Jų tarpe minėtini:

- 1) akmeniniai kirvukai, metalinė urna, molinis puodas, apyrankės, apykaklės, žiedai, sagty s, pentinai. Šios iškasenos, rastos bekasinėjant senus Lietuvos kapinynus, atvaizduotos natūralaus didumo vaizduose;
- 2) bronzinė figūra su vilke, dramblio kaulo išdirbinių liekanos. Šie daiktai rasti Vilniaus pilies griuvėsiuose;
- 3) geležinė kariška marška (kolčuga) su slaviškais raštais.

B. Bažnyčių, miestų ir kiti regionai:

- 1) *Karmelitų bažnyčia Antalieptėje*, Zarasų apskr.;
- 2) *Vydžių bažnyčia*, Švenčionių apskr.;
- 3) *Riežicos pilies griuvėsiai*, Latvijoje;
- 4) *Vilnius. Facsimile* labai reto raizinio iš originalo, buvusio Pulavų biblioteko j;
- 5) *Vilniaus miesto bibliotekos salė su Smuglevičiaus freskomis*. Jos reprodukciją žiūr. M. Brensztejn. „*Biblioteka uniwersytecka w Wilnie*“⁵⁵.

C. Medaliai ir antspaudai – viso 7 lapai.

Minėtini:

- 1) Du Vilniaus Universiteto antspaudai.
- 2) Medalis su St. Batoro (Vilniaus Universiteto įkūrėjo), Aleksandro I (Vil-

53 A) Iš rus. k., šarviniai marškiniai.

54 B) Iš lot. k., universiteto vadovybės valdžios ženklai.

55 5 punktas, t. y. du sakiniai įrašyti autoriaus ranka.

niaus Universiteto atgaivintojo) ir Nikolajaus I (Vilniaus Universiteto globėjo) 1827 m. [89] atvaizdais [90].

3) Medaliai Aleksandro I ir kai kurių veikėjų atminimui.

C. Portretai:

1) *Žygimantas Augustas*, Lenkų karalius, D[idysis] L[ietuvos] Kunigaikštis.

Facsimile pagal 1551 m. medžio raizinį, buvusį Pulavų bibliotekoje;

2) *Steponas Batoras. Facsimile* pagal 1577 m. medžio raizinį, buvusį Pulavų bibliotekoje;

3) *Kotryna Jogailaitė*, Karaliaus Zigmanto III motina;

4) *Švedų karaliaus Gustavo Vazos duktė Cecilija*, Bielsko vaivados sužieduotinė;

5) *Jonas-Kazimieras Umiastovskis*, karaliaus sekretorius, 1653 metų Seimo Maršalka;

6) *Martynas Počobutas*, astronomas, Vilniaus Akademijos Rektorius (1728–1810) [91];

7) *Jonas Chšanovskis*, paskutinis Lietuvos artilerijos viršininkas (mirė 1824);

8) *Mykolas-Kleopas Oginskis* [92] (1765–1833), paskutinis D[idžiojo] L[ietuvos] Kunigaikščio iždininkas.

D. Įvairios senienos.

Jų tarpe minėtinos:

1) Trakų vaivadijos vėliava iš Zigmanto III laikų su vėliava;

2) Paveikslai iš 1552 prūsų kronikos (rankraščio buv. Pulavų bibliotekos), vaizduojantieji Žygimanto Augusto įžengimą Dancigan, senųjų prūsų dievus ir kt.;

3) Senas sidabro relikvijorius.

E. Įvairūs dalykai:

Ticijano *Floros* reprodukcija. Raižinys. Jame pažymėta, kad jis (lenta) padarytas 1827 m. Milane, Vilniaus Universiteto raizybos mokinio G. Kilingo.

Visi Archeologinio Muziejaus paveikslai – litografijos arba chromolitografijos (vienos atmainos), išskyrus tik vieną raizinį (Ticijano *Florą*). Kieno padaryti piešiniai nenurodyta. Spausdinti Lemercier spaustuvėje, išskyrus 6 paveikslus, atmuštus 1859 m. homeografiniu būdu pas Ad. Pilinskį Paryžiuje.

Liūdnas buvo tolimesnis Vilniaus Archeologinio Muziejaus likimas. 1865 m. Muravjovas-Korikas įsakė tą Muziejų „atlenkinti“. To atlenkinimo vaisius buvo tas, kad ištisas muziejaus skyrius buvo sukrautas į dėžes ir su

palydovais nukeliavo į Maskvą, į Rumiancevo muziejų, kur daugiau kaip 30 metų gulėjo neišpakuotas. Išskirta iš Muziejaus buvo visa, kas buvo brangiausia istorijos, būties ir meno atžvilgiu, kaip „kenksminga sveikam ir normaliam devynių dešimtųjų rusų krašto gyventojų vystymuisi ir kas dirbtinai palaikė vietinių gyventojų tarpe bergždžias viltis bei nusikalstamus siekimus ir nieko nesakė apie rusų tautiškumą bei pravoslaviją, kurie amžiais viešpatavo toje šalyje“ [93]. Atlenkines šį Muziejų, Muravjovas įsakė jį priskirti prie Vilniaus viešojo knygyno.

1915 metais, ryšium su karo veiksmais, brangiausieji Muziejaus eksponatai buvo išvežti iš Vilniaus ir atgal negražinti.

XII. J. K. Vilčinskio leidinių paplitimas

Vilniaus Albumo ir *Vilniaus Archeologinio Muziejaus* paveiksłai plačiai pasklido po visą Lietuvą, ypač po dvarus ir klebonijas. Nežiūrint to, kad tie paveiksłai pasirodė beveik prieš šimtą metų ir kad mūsų kraštui teko per tą laiką pergyventi 1863 metų sukilimą su to sukilimo pasekmėmis (dvarų konfiskacijos, ištrėnimai) ir 1914–1918 metų karą su vokiečių okupacija, daugelyje stambesnių Lietuvos bajorų sodybų atskiri abiejų Vilčinskio albumų paveiksłai išlikę ligi pastarųjų laikų. Šio straipsnio autoriui teko užtikti prieš II pasaulinį karą atskirus Vilčinskio leidinius Kretingos vienuolyne, Gruševskių dvare Kelmėje, Römerio dvare Tytuvėnuose, Milžinskienės dvare Renavoje⁵⁶ (Sedos valsčiaus), Plioterio dvare Švėkšnoje, Volmerio dvare Vėžaičiuose (Kretingos apskr.), Mackevičienės dvare Lokėnėliuose, Jonavos vls. ir kt.; jų galima buvo rasti apščiai pas Vilniaus antikvarus ir atsitiktinai Krokuvoje bei Varšuvoje.

Tačiau pilnų Vilčinskio leidinių nėra surinkęs joks muziejus nei Lietuvoje, nei užsienyje [94]. Čia ypač tenka padaryti priekaištus lenkų muziejininkams, kurie po Pirmojo pasaulinio karo per 20 metų nesugebėjo surinkti Vilniuje pilno Vilčinskio leidinių rinkinio. Tas uždavinys atitenka dabar Lietuvos muziejininkams Vilniuje, nors sąlygos dabar žymiai pablogėjo, nes 1941–1945 metų karas ir vokiečių okupacija sunaikino labai daug kultūros senienų, o be to, daug dalykų išgrobė ir išvežė vokiečiai.

Prieš 1914–1918 m. karą vienintelį pilną *Vilniaus Albumo* komplektą turėjo vilnietis kolekcionierius Antanas Šutinas [95]. Tas komplektas, berods, pateko į Vilniaus vyskupo Michalkevičiaus rankas, apie kurį taip pat buvo kalbama,

56 A) Renave.

kad jis turėjo pilną *Vilniaus Albumo* rinkinį. Kur pasidėjo 1940 m. mirusio vyskupo Michalkevičiaus komplektas, nėra žinių [96].

XIII. Vilčinskio leidinių reprodukcijos

1909 metais Vilniaus veikėjas ir žymus lietuviškomis temomis paveikslų leidėjas Balys Stadzevičius išleido Vilniuje penkias reprodukcijas in 8° iš Vilčinskio *Vilniaus Albumo*, iš jų keturias dvejose atmainose, būtent juodą ir spalvotą. Stadzevičiaus leidime su užrašais lenkų ir lietuvių kalba pasirodė šie paveikslai: 1) *Prancūzų kariuomenės grįžimas per Vilnių 1812 metais* pagal J. Damelio paveikslą; 2) *Senoji Vilniaus katedros Bažnyčia*; 3) *Senoji Vilniaus k. k. Misijonierių Bažnyčia ir buvusi vienuolynas*; 4) *Senasai Vilnius*, Šv. Onos ir Šv. Pranciškaus (po Bernardinų) bažnyčios; 5) Vien lenkų kalba užrašų išleista *Vilniaus Albumo* litografijos „Vestuvės Oicove“ reprodukcija. Kiekvieno paveikslų viršuje pažymėta lenkų kalba: „iš J. Vilčinskio *Vilniaus Albumo*“, o apačioje: „iš A. Šutino rinkinių. Fotografijos V. Tomaševičiaus, B. Stadzevičiaus leidimas Vilniuje 1909 m.“ Be to, paveikslai sužymėti numeriais: 2, 4, 5 ir 8. Reprodukcijos buvo atspausdintos Vokietijoje (Breslau⁵⁷ mieste), kur B. Stadzevičius spausdino ir tuo pat laiku jo leidžiamas atvirutes su lietuviškais užrašais. Atrodo, sprendžiant iš numeracijos, kad tų leidinių turėjo būti daugiau, tačiau patsai B. Stadzevičius tvirtino autoriui jų buvus išleista tik penki (juodi ir spalvoti). Šiandien ir B. Stadzevičiaus leidiniai iš *Vilniaus Albumo* jau retenybė.

Jeigu *Vilniaus Albumo* paveikslai šiandien beveik neužtinkami, tai negalima sakyti, kad jie nebūtų žinomi, nes jie plačiai reprodukuojami įvairiuose leidiniuose. Galima drąsiai tvirtinti, kad nė vienas iliustruotas leidinys apie Vilnių neapsieina be paveikslų iš Vilčinskio Albumo. Čia paminėsime šiuos lietuviškus leidinius su kai kuriais paveikslais iš *Vilniaus Albumo*:

- 1) *Lietuviškas Albumas*. Laida I. Istoriškos ir šiaip jau Lietuviškos vietos. Parengtas ir išleistas kun. A. Miluko. 1900 Shenandoah.
Tame seniausiame lietuviškame albume yra iš Vilčinskio albumo paveikslas „Panelės Šv. Aušros Bromo garsioje ir stebuklingoje Lietuvos šventovėje to pat vardo Vilniuje“.
- 2) *Vilnius (1323–1923)*. Kaunas–Vilnius 1923 m. „Švyturio“ bendrovės leidinys. Istorijos apžvalgą parašė K. Binkis ir P. Tarulis (Ypatingai daug paveikslų iš *Vilniaus Albumo*, jų tarpe iliustruoti: 1) *Vilniaus Katedra*,

57 A) Dab. Vroclave, Lenkijoje.

- 2) *Bernardinų Bažnyčios vidus*, 3) *Prancūzų kariuomenės grįžimas*, 4) *Vilniaus universiteto kiemas*.
- 3) Dr. Jonas Grinius. *Vilniaus meno paminklai*. Šv. Kazimiero D-jos leidinys. 1940 m. (Iliustracijos 3, 42, 66).
- 4) *Laisvieji Aušros Vartai*. Paruošė Petras Laivūnas. Išleido knygynas „Aukuras“ 1940 m. Kaunas (Paveikslai 3, 4, 5, 6).
- 5) V. Bičiūnas. *Kaunas 1030–1930*. „Dirvos“ leidinys 1930 m. (Kauno vaizdas iš *Vilniaus Albumo*).
- 6) Vincas Uždavins. *Vilniaus krašto vaizdų albumas*. 1934 m. „Mūsų Vilniaus“ leidinys (Šv. Kazimiero grabo atidarymas, *Bernardinų bažnyčios vidaus kertelė*).
- 7) M. Biržiška. *Mūsų kraštų istorija*. Kaunas 1925 m. (*Vilniaus Universiteto kiemas* – 42 psl.).
- 8) *Kauno „Aušros“ Mergaičių Valstybinė Gimnazija 1927–1937 m.* (su Kauno vaizdu iš *Vilniaus Albumo*).
- 9) P. Galaunė. *Vilniaus Meno Mokykla*. (*Vilniaus Katedros bažnyčia iš fronto*).
- 10) A. Šapoka. *Lietuvos Istorija*. (*Vilniaus Universiteto kiemas*. Portretai Mykolo-Kleopo Oginskio, prof. Počobuto, Vilniaus Universiteto antspaudos ir kt.).
- 11) Kun. Kaz. Jasėnas. *Visuotinė Meno Istorija* (III t. pusl. 426 – *Vilniaus universiteto kiemas*).
- 12) P. Ruseckas. *Mūsų ižymieji žmonės*. Kaunas 1934 m. (Damelio paveikslo reprodukcija).
- 13) Ignas Šlapelis. K. *Bažnyčios meno istorija (Vilniaus katedra)*.
- 14) Antoine Viscont. *La Lituanie religieuse*. Paris. Geneve. 1918.
- 15) C. de Danilowicz. *La Lituanie artistique*. Lausanne 1919 (prancūzų kalba) (prie pusl. 45, 52).

Apščiai randame reprodukcijų iš *Vilniaus Albumo* ir periodinėje spaudoje (žurnalai „Židinys“, „Mūsų Vilnius“ (1930–1932 m.), „Laisvoji Mintis“ (Amerikoje 1910), „Vairas“ ir kt.).

Lenkų kalba leidiniai su iliustracijomis iš *Vilniaus Albumo* yra ne mažiau gausūs, negu lietuvių kalba. Mes čia galime nurodyti tik keliolika: 1) *Wilno*. Jerzy Remer. 2) *Między Dzwina a Niemnem* (Abi knygos iš serijos „*Cuda Polski*“). 3) *Wilno*. Renaud Przeddziecki. 1938. Varšuava, (prancūzų kalba); 4) *Album Ostrobramskie*. Wilno 1927; 5) *Album pamiątkowe Adama Mickiewicza*. Wydall Wlad. Piast Lwów. 1889 m.; 6) Henryk Moscicki. *Dzieje porozbiorowe*

Litwy i Rusi; 7) Henryk Moscicki. *Wilno*; 8) Louis Janowski. *Wilno. Esquisse historique*. Lausanne. 1916 m.; 9) I. Rydel. *Wilno*. Kraków 1915; 10) *Pamiętka z Wilna. Moj przewodnik*; 11) Antoni Urbanski. *Podzwonne na zgliszczach Litwy i Rusi*; 12) Edward Pawłowicz. *Nowogródek w XIX w.* Lwów 1902.

Vokiečių kalba leidiniuose užtikame iliustracijų iš *Vilniaus Albumo* šiose knygos:

- 1) *Die St. Annenkirche und die Klosterkirche von St. Bernardin und St. Michael in Wilna*. Walter Jäger. Wilna 1918 Herausgegeben von der Zeitung der 10 Armee (psl.62).
- 2) *Wilna. Eine Vergessene Kunststätte*. Prof. Dr. Paul Weber. Wilna 1917. Verlag der Zeitschrift der 10 Armee (53 psl.)

Rusų kalba leidinių su iliustracijomis iš *Vilniaus Albumo* mažiau. Minėtini:

- 1) *Путеводитель по Вильне Виноградова* 1908 г. II изд.; 2) *Живописная Россия*. 1882 г. т. III.

Prieš Pirmąjį pasaulinį karą Vilniuje išėjo eilė atviručių su miesto vaizdais iš *Vilniaus Albumo* (*Universiteto kiemas, Kalvarijos bažnyčia*⁵⁸, *Gen[eral]-gubernatoriaus rūmai, Misionierių bažnyčia* ir kt.). Tas atvirutes išleido D. Vizun ir kt.⁵⁹.

Pagaliau leidiniai įvairiomis kalbomis apie Napoleoną bei jo 1812 metų žygį į Rusiją dažnai iliustruojami žinomą J. Damelio paveikslu iš *Vilniaus Albumo*.

XIV. Vilčinskis ir Valančius

Vilčinskis buvo Valančiaus amžininkas, nors Valančius buvo truputį už Vilčinskį vyresnis (gimė 1801 m.). Valančius mokėsi teologijos Vilniaus Universitete 1824–1828 metais [97], taigi maždaug tuo pat laiku, kaip ir Vilčinskis. Nėra žinių, ar jie buvo tuo metu pažįstami ir ar palaikė vėliau ryšius. Žinoma tik, kad Valančius buvo Vilčinskio *Vilniaus Albumo* platintojas Žemaičiuose. Tatai matome iš užsilikusio Valančiaus archyve susirašinėjimo su Vilčinskiu.

Štai kokių laiškų kreipėsi Vilčinskis į Valančių savo Albumo platinimo reikalu [98].

Didžiai Gerbiamas Ganytojau.

Padrąsintas Vyskupo Holovinsko [99] žodžių, kad Didžiai Gerbiamas Ganytojas neatsakys savo globos ir pagalbos *Vilniaus Albumui*, išdalindamas nors mažą paveikslų skaičių tarp savo diecezijos klebonų, drįstu pasiųsti 11 (rūšių)

⁵⁸ Du žodžiai įrašyti autoriaus ranka.

⁵⁹ Sakinys įrašytas autoriaus ranka.

paveikslų. Atrodo, kad dviejų auksinų paveikslėlio kaina nesudarys sunkumų platinti. Jeigu klebonai po kelis tiktai egzempliorius išdalins savo parapijose, tai jau bus man didelė parama. Ganytojas maloniai teiksisi priimti atminimui nuo leidėjo Kalvarijos ir Snipiškių (spalvotą) reginius, o taipogi mažus paveikslėlius į brevijorių, atskirai sudėtus. Kunigams, kurie norėtų padėti man, pridėdu dovanų atskiram siuntinėly. Turiu garbės pasilikti su nuoširdžiausia pagarba. Tarnas J. K. Vilčinskis, Ukmergės apskrities pilietis.

Prie laiško prijungtas siunčiamų paveikslų sąrašas.

Dievo Motinos Maloningosios paveikslų 10 egz. po 3 rbl.

Universiteto 10 egz. po 2 rbl.

Šv. Teklės 10 egz. po 10 auksinų.

Šv. Antano 10 egz. po 10 auksinų.

Aušros Vartų Panelės Švenčiausios 10 egz. po 10 auks.

Mažų spalvotų paveikslėlių, pagražintų pinikais, 7 rūšių po 50 egz. Kiekvieno po 2 auksinus kiekvienas.

Šiluvos Dievo Motinos 100 egz. po 1 auksiną.

Juodų raizinių 4 rūšių po 50 egz. po 2 auksinus kiekvienas.

Laišką ir siuntinėlį prašau persiųsti A. Gerb. Gintilai [100].

Laiškas be datos, bet iš žemiau dedamo Valančiaus atsakymo į tą laišką reikia spręsti, kad Vilčinskio laiškas rašytas 1850 m.

Į Vilčinskio laišką Valančius duoda šį atsakymą:

Gerbiamasis Geradėjau.

Iš pasiųstų užpereitais metais *Vilniaus Albumo* paveikslų iš viso tegalima buvo parduoti vos už 59 rbl. 5 kap. Tie pinigai siunčiami Tamstai, atskaičius pašto išlaidas. Pranešu, kad nežinau, ką reikia daryti su neišparduotais paveikslais. Parduoti juos kliudo Tamstos nurodytoji jų kaina, kuri mūsų arti Prūsų sienos esančiam kraštui yra labai aukšta, ypač už mažus paveikslėlius. Čionai tokius daiktus galima turėti iš antrų ir net trečių rankų už pusę kainos. Apyskaita antroje pusėje nurodys Tamstai, kiek paveikslėlių parduota ir kiek jų pasiliko pas mane. Dėl šių pastarųjų laukiu Tamstos parėdymo. Pasilieku su tikra Gerbiamajam Geradėjui pagarba. 1852 metų balandžio 26 d. Laiško juodrašty priedas: Reikalas Vilčinskio, Ukmergės apskrities piliečio, *Vilniaus Albumo* leidėjo.

Apyskaita parduotų ir likusių paveikslų iš *Vilniaus Albumo*, prisiųstųjų Žemaičių Vyskupui

Paveikslų pavadinimas	Atsiųsta	Parduota			Liko
		skaičius	Rbl.	kp.	
Dievo Motinos Maloningosios po 3 rbl. už vieną	10	4	12	--	6
Universiteto reginys po 2 rbl.	10	2	4	--	8
Šv. Teklės po 1 rbl. 50 kp.	10	5	7	50	5
Šv. Antano po 1 rbl. 50 kp.	10	-	-	-	10
Aušros Vartų Panelės Švenč. po 1 rbl. 50 kp.	10	4	6	--	6
Mažųjų paveikslėlių spalvotų su pinikėliais 7 įvairių rūšių po 30 kap.	350	93	27	90	257
Šiluvos Panelės Švenčiausios po 15 kap.	100	11	1	65	89
Raižinių juodų 4 rūšių po 30 kap.	200	-	-	-	200
Viso:	700	119	59	05	581

Pagaliau *Vilniaus Albumo* išleistų Valančiaus portretų reikalu Vilčinskiui buvo parašytas toks laiškas.

1855 metų lapkričio 29 d. Nr. 1681.

Gerbiamasis Geradėjau.

Iš prisiųstų p. Daukantui 50 Žemaičių Vyskupo portretų vos pusė liko parduotų, niekas nenori turėti labai nevykusių (chybiony) ir nepanašių Ganytojo atvaizdų: tačiau jo Ekscelencija, įvertindamas Tamstos gerus norus, nenori įtraukti Tamstą į išlaidas ir iš savo asmeninių lėšų moka už neparduotus egzempliorius. Priklausomi Tamstai pinigai 150 rbl. sumos siunčiami paštu, atskaičius pašto išlaidas.

Su didžia pagarba

Ponui Dr. Vilčinskiui

Tasai laiškas išaiškina dviejų Valančiaus portretų išleidimo priežastį. Kadangi, kaip matyti, Valančius nebuvo patenkintas savo portretu, tai matyti, Vilčinskis išleido antrąjį Valančiaus portretą. Ar antras portretas buvo geresnis ir panašesnis į Valančių už pirmąjį ir ar buvo juo patenkintas patsai Valančius, žinių neturime.

XV. Vilniaus Albumo ir Vilniaus Archeologinio Muziejaus litografinių akmenų likimas

Dar 1931 metais Stepono Batoro Universitetas Vilniuje susirūpino *Vilniaus Albumo* litografiniais akmenimis Paryžiuje ir kitais Vilčinskio palaikais. Paaiškėjo, kad dauguma tų akmenų išliko firmos Minot Paryžiuje sandėliuose [101]. Dalis akmenų žuvo prancūzų-vokiečių 1870–1871 metų karo metu. Tuo metu Vilčinskis lankėsi Paryžiuje ir, norėdamas apsaugoti akmenis nuo karo eventualumų, išskirstė juos į 8 vietas įvairiuose Paryžiaus kvartaluose; akmenys, sudėti dviejose vietose, žuvo, gi kiti išliko sveiki. Taip pat liko išmėtytos raižinių (jų tarpe šventųjų paveikslėlių) lentos, ir jų likimas nežinomas, tačiau nenustatyta, kad tos lentos būtų žuvusios, todėl dar turėtų būti dedamos pastangos jas surasti.

S. Batoro Universiteto pavedimu to Universiteto profesorius dailininkas F. Ruščicas sudarė sutartį su Vilčinskio dukterimi Sorokiene, pagal kurią ši perleido Universitetui savo teises į litografinius akmenis.

1937 metais Vilniaus Universiteto atstovas prof. M. Moreliovskis už mažą atlyginimą išgavo iš firmos Minot išlikusius *Vilniaus Albumo* ir Archeologinio Muziejaus litografinius akmenis ir pargabeno juos Vilniun. Viso buvo pargabenta 512 akmenų 13.500 kg svorio [102]. Didžiausias akmenų dydis – 76 × 60 cm (didžiausiojo formato litografijos), mažiausias – 43 × 32 cm (litografija in folio minori). Akmenų svoris siekia sunkiausių – 74 kg, lengviausių – 10–12 kg vienas. Visas rinkinys su pargabenimo išlaidomis atsiėjo Vilniaus Universitetui 6250 zlotų. Vertė pargabentų akmenų pagal 1937 metų kainas siekė 100.000 zlotų. Akmenys pargabenti labai gerame stovyje ir gali būti panaudoti naujoms reprodukcijoms. Po akmenų nuvalymo buvo padaryti atitinkami bandymai, davusieji gerus rezultatus [103].

Kaip matyti iš anuometinės Vilniaus lenkų spaudos, išliko ir buvo pargabenti Vilniun šie litografiniai akmenys:

- 1) Vilnijos, Valuinės ir Podolijos⁶⁰ miestų, bažnyčių, pilių ir gamtos reginių;
- 2) Serija Stebuklingų Dievo Motinos paveikslų;
- 3) Vilniaus Archeologinio Muziejaus rinkinių reprodukcijos;
- 4) Karalių, veikėjų, poetų ir Vilniaus Universiteto profesorių portretai;
- 5) *Facsimile* iliustracijų iš Karaliaučiaus, Krokuvos, liečiančių D[idžiąją] Lietuvos Kunigaikštiją;
- 6) Paseko atsiminimų ir „Kvestoriaus užrašų“ iliustracijos [104].

60 A) Podolės.

Dabartiniu metu, kaip teko patirti, tie akmenys perėjo Vilniaus Dailės Muziejaus žinion ir yra sukrauti to Muziejaus sandėlyje (Senosios Rotušės rūsyje) [105].

S. Batoro Universitetas galvojo ir planavo antros *Vilniaus Albumo* laidos išleidimą, ryšium su 1845 metais besitartinančio šimtmečio sukaktimi nuo to Albumo pasirodymo pradžios. Dabar šis garbingas uždavinys tenka lietuviškomis mokslo bei meno institucijoms ir pirmoje eilėje Lietuvos Mokslo Akademijai, Vilniaus Universitetui, Meno Institutui ir Vilniaus Dailės Muziejui.

XVI. *Vilčinskis ir pirmieji Lietuvos vitražai*

Vilčinskio vardas surištas ir su pirmaisiais vitražais Lietuvoje [106]. Tie vitražai yra Vilniaus Šv. Jono bažnyčios vadinamoje Dievo Kūno arba Oginskių koplyčioje [107]. Vitražų fundatoriumi buvo Lietuvos magnatas kunigaikštis Irenėjus Oginskis iš Rietavo. Vilčinskis, kaip vienas iš geriausių anuometinių meno žinovų Vilniuje, buvo kunig[aiškščio] Oginskio pakviestas būti viso to darbo meniniu vadovu ir prižiūrėtoju. Pagal Vilčinskio planą ir nurodymus vitražai, vaizduojantieji 12 šventųjų, buvo padaryti Paryžiuje apie 1860 metus menininkų specialistų Laurent ir Gisell.

Ano laiko spauda taip atsiliepė apie tuos vitražus: „Darbas atliktas tokiu stropumu, harmonija ir kolorito grynumu, kokių yra pasiekusi šių laikų tapyba ant stiklo. Laurent ir Gisell paveikslai dėka tų jų savybių, buvo išstatyti pereinamųjų metų Londono parodoje ir buvo apdovanoti medaliu“ [108].

Pagal dr. Zahorskį [109] tie vitražai atsiėjo Oginskiui 16.000 aukso rublių. Vitražai, matyti, ryšium su 1863 m. sukilimu nebuvo tuojau, po jų pagaminimo, instaliuoti ir, kaip rašo dr. Zahorski ir prof. Klos [110], buvo sudėti tik šio šimtmečio pradžioje.

Vitražais išpuošti du dideli koplyčios langai. Kiekvienas langas turi 8 stiklus, tad iš viso jų 16; keturi stiklai vaizduoja Oginskio herbus (du herbai viename lange ir du tokie pat antrame lange, visi – langų apačioje). 12 stiklų vaizduoja šiuos šventuosius: 1) Šv. Jonas Kantietis; 2) Šv. Stanislovas Koska; 3) Šv. Salomėja; 4) Šv. Andrius Bobola; 5) Aušros Vartų Dievo Motina; 6) Snipškių (statulos) Jėzaus galva. Toliau seka antro lango stiklai: 7) Šv. Vaitiekus, 8) Šv. Stanislovas, Krokvos vyskupas, 9) Šv. Jackus, 10) Šv. Kazimieras, 11) Čenstachavos Dievo Motina ir 12) Antakalnio (statulos) Jėzaus galva. Iš šešių Lietuvai skirtų šventųjų paveikslų (kiti šeši skirti Lenkijai) visi, išskyrus

Andriaus Bobolos, susieti su Vilniumi, būtent, Aušros Vartų Dievo Motinos ir Šv. Kazimiero atvaizdai⁶¹, Jackaus, Snipiškio ir Antakalnio Jėzaus stovylos.

Vieno lango apačioje randasi⁶² vitražas su tokiu užrašu lenkų kalba: „Kunigaikštis iš Kozielsko Irinėjus Oginskis savo protėvių koplyčią atnaujino ir tapytais langais išpuošė 1861 metais.“ Kito lango atitinkama vieta yra kiek sugadinta, tačiau iš pasilikusios dalies matyti užrašas, kad vitražai padaryti Paryžiuje 1861 m. J. K. Vilčinskio (prižiūrimi) [111].

XVII. Kiti Vilčinskio darbai

1) Apie 1860 metus Vilčinskio buvo išleisti specialūs laiškas rašyti popieriai su Londone raižytomis vinjetėmis, vaizduojančiomis Vilniaus reginius ar tai pagal paveikslus iš *Vilniaus Albumo*, ar tai pagal kitus paveikslus. Apie tai randame žinių anuometinėje Vilniaus periodinėje spaudoje [112].

Autorius turi savo rinkinyje dvylika tokių laiškas popierių su vinjetėmis, vaizduojančiomis Aušros Vartų gatvę, Šv. Rapolo bažnyčią su Išganytojo koplyčia Snipiškyje, Jėzaus bažnyčios Antakalny vidų (visi trys pagal *Vilniaus Albumo* paveikslus), Vilniaus katedrą, Šv. Jono bažnyčią su Universiteto kiemu, Šv. Rapolo bažnyčią, Aušros Vartų koplyčią iš lauko ir iš vidaus, Kalvarijos bažnyčią, Misijonierių bažnyčią, Šv. Jono bažnyčios vidų, Šv. Onos bažnyčią. Atrodo, kad Senosios Vilniaus Rotušės raižinys (žiūr. skyr. VII p. 8) irgi yra padarytas popieriuje laiškas⁶³.

2) 1858–1859 metais Vilčinskis pradėjo leisti Paryžiuje leidinį „Senoviniai bajorų herbai pagal lenkų heraldikus“ („*Herby starodawnej szlachty podług heraldyków polskich z dopełnieniem do czasów obecnych*“). Tasai leidinys nebuvo baigtas. Išleistuose sąsiuvinuose (in 4°) aprašytos keliolikos Lietuvos genealogijos su jų chromolitografiniais herbais (viso 18 herbų) [113].

3) 1858 metais J. K. Vilčinskis išleido Paryžiuje tris satyrų albumėlius: 1) *Lapigrosze*, 2) *Pan Eugeniusz* ir 3) *Pan Atanazy Skorupka*. Albumėliams tekstą parašė ir piešinius padarė Arturas Bartels [114], buvęs Biržų dvaro įgaliotinis [115]. Kiekvienas albumėlis susideda iš 15 puslapių in folio minori, kiekvienam puslapyje po keletą litografinių piešinių, pašiepiančių anuometinių dvarininkų ir kitų aukštesniųjų luomų žmonių papročius ir gyvenimą. Albumėliuose pažymėta, kad jie įeina *Vilniaus Albumo* 6 serijon.

4) Vilčinskis išleido lenkų kalba kelias maldaknyges. L. Uziembła rašo, kad

61 Žodis įterptas autoriaus ranka.

62 Žodis įterptas autoriaus ranka.

63 Sakinys įterptas autoriaus ranka.

buvo išleista Aušros Vartų Altorėliai – didesnis, mažesnis, aukso ir kasdieninių maldų (vaikams).

Gražiausias ir meniškiausias iš jų – tai 1853 metais Paryžiuje išleistas *Aušros Vartų Altorius* (*Altarzyk Ostrobramski* [116]). Toji maldaknygė susideda iš 1068 pusl. Įžangoje – du straipsniai apie Aušros Vartus – Ign. Kraševskio ir L. Kondratavičiaus-Syrokoslės. J. Kraševskis rašo apie A[ušros] Vartų praeitį ir duoda įdomių istorinių duomenų tiek apie pačius Aušros Vartus, tiek apie jų stebuklingąjį poveiklį, gi Kondratavičius aprašo A[ušros] Vartų dabartį ir baigia savo straipsnį himnu Aušros Vartų Dievo Motinai, kuriuo prašo Panelę Švenčiausią „palaiminti Lietuvos kraštą iš savo Vartų bokšto aukštumos“. Maldaknygėje – 24 plieno raižiniai – paveikslėliai: Aušros Vartų ir jos Panelės Švenčiausios, kai kurių Vilniaus bažnyčių ir Vilniaus bei krašto bažnyčiose esančių šventųjų paveikslų atvaizdai (Visi paimti iš *Vilniaus Albumo* ir aukščiau aprašyti). Maldaknygės gausiam tekste minėtina litanija Šv. Kazimierui, kuris vadinamas Lietuvos patronu.

5) 1851 m. Vilniaus *Athenaeum* tilpo J. K. Vilčinskio straipsnis apie dailininką J. Karčevskį.

6) 1863 metais Vilčinskis išleido Paryžiuje M. Tiškevičiaus knygą lenkų kalba „Dienynas kelionės Egipte ir Nubijoje“⁶⁴.

7) Pagaliau Vilčinskis išleido metalinius medalikėlius su krašto Šventųjų atvaizdais ir Vilniaus bažnyčių reginiais. Tuos medalikėlius Vilčinskio amžininkai vadina „Vilčinskio svita“. Mums neteko jų matyti, bet pagal ano laiko spaudos atsiliepimus [117] tai buvo meniški dalykai, kaip, reikia pridurti, ir visi kiti Vilčinskio leidiniai.

XVIII. J. K. Vilčinskio gyvenimo pabaiga

Vilčinskis mirė 1883 m. vasario 18 d., palaidotas Rasų kapuose [118].

Vilniaus Mokslų Akademijos archyve yra užsilikęs Vilčinskio mirties viešas spausdintas skelbimas prancūzų ir rusų kalba (vietinėmis kalbomis carizmo laikais buvo draudžiama spausdinti), kuriuo velionies giminės kviečia bičiulius ir pažįstamus atvykti į gedulingas pamaldas Š. Jono bažnyčioje ir dalyvauti laidotuvsė Rasų kapuose. Skelbime pažymėta, kad jį leidžia spausdinti Vilniaus policmeisteris Kligenbergas (vėliau Kauno Gubernatorius ir pagarsėjęs Kražių skerdynių „didvyris“).

Paskutinius 22 savo gyvenimo metus, t. y. po 1863 m. sukilimo, Vilčins-

64 Sakinys rašytas autoriaus ranka ant atskiro lapelio, priklijuoto prie pagrindinio teksto lapo.

kis jokių leidinių neišleido ir, kaip nurodo Uziembla ir Bielinskis, gyveno visai užsidaręs, pamėgo vienatvę ir vis mažiau ir mažiau interesavosi savo rinkinių likimu, kurie po jo mirties išsisklaidė po pasaulį. Pasiliko tik Aušros Vartų gatvės pradžioje jo leidinių ir devocionalių⁶⁵ krautuvė, kuri veikė dar ligi 1902 metų.

Vilčinskio portretas (raižinys) randasi L[ietuvos] Mokslų Akademijos bibliotekos archyve.

XIX. J. K. Vilčinskio veiklos įvertinimas

Visų pirma reikia pamėginti nustatyti bent apytikrą Vilčinskio išleistų paveikslų kiekį. Kalbant apie *Vilniaus Albumą*, jau buvo minėta, kad tas albumas susidėjo iš apie 400 atskirų objektų. Prie to skaičiaus reikia pridėti 1) 12 paveikslų, nepažymėtų Zavadsčio kataloge, 2) Vilniaus Archeologinio muziejaus leidinį (48 objekt.), 3) Senovinių bajorų herbų leidinį (18 objektų), 4) A. Bartelso iliustruotų apsakymėlių leidimas (apie 50 objektų), 5) Popieriai laiškam su Vilniaus vaizdais (keletas desetkų⁶⁶). Tad viso susidaro apie pusšesto šimto atskirų objektų. Tikrai imponuojantis kiekis.

Vertinant Vilčinskio darbus, reikia visų pirma atsižvelgti į tą laikotarpį, kuriame jis gyveno ir veikė. Tenka prisiminti, kad Vilčinskio veikla pasireiškė laikotarpyje tarp abiejų XIX amžiaus sukilimų. Po nepavykusio 1831 m. sukilimo Lietuvos šviesuomenė pradėjo pamažėle atsigauti; kas neemigravo, o pasiliko krašte, turėjo taikytis prie naujų sąlygų ir tenkintis tuo, kas buvo leidžiama. Aukštoji mokykla carinės valdžios parėdymu buvo uždaryta, politinė veikla vietos gyventojams uždrausta, administracijoje ir teismuose vis daugiau ir daugiau pradėjo įsivyrėti svetimas gaivalas, valdinėse įstaigose buvo įvesta rusų kalba, prasidėjo mokyklų rusifikacija, vienuolynų uždarinėjimas, dvasiškosios veikimo varžymas. Tačiau visi tie varžymai negalėjo nuslopinti šviesuomenės patriotizmo ir pasiaukojimo savo krašto ir tautos reikalams. Iš čia idealizavimas ir garbinimas savo senovės, savo veikėjų, savo praeities liekanų. Uždarius šviesuomenei kelią į politinį veikimą bei administraciją, ji veržiasi į kultūrinę sritį, kurioje pasireiškia žymūs praeities rašytojai, mokslininkai, tyrinėtojai, menininkai. Carizmui pradėjus varžyti katalikų bažnyčią ir *per fas et nefas*⁶⁷ skleisti krašte pravoslaviją, auga ir didėja prisirišimas prie tėvų tikybos

65 A) Lot. k. *devotionalia* – smulkūs religinio kulto reikmenys, t. y. rožančiai, paveikslėliai, medalionai ir pan.

66 B) Dešimčių.

67 C) Lot. k. – bet kokiu, leistinu ir neleistinu būdu.

ir jos institucijų. Čia dar prisidėjo daugybės krašto šeimų, nukentėjusių nuo sukilimo ir jo pasekmių, nelaimės. Žmonės ieškojo paguodos bažnyčiose. Iš čia religinio jausmo padidėjimas.

Tų patriotinių, tautinių, reminiscencinių⁶⁸ ir religinių nuotaikų poveikyje ir išsivystė Vilčinskio veikla. Tačiau savo darbe Vilčinskis nebuvo vienas: jis buvo vienas iš daugelio ir įnešė savo kuklų įnašą į bendrą anuo metu sukurtą kultūros lobyną. Vieni iš tų veikėjų, kaip Mickevičius, Kraševskis, Kondratavičius, Chodzko, rašė puikius veikalus, sėdami jiems medžiagos iš Lietuvos senovės, kiti, kaip Narbutas, tyrinėjo Lietuvos istoriją, tretį, kaip E. Tiškevičius, rinko archeologines krašto senienas ir steigė muziejus, dar kiti tyrinėjo lietuvių kalbą, Lietuvos teisę, papročius ir t. t. [119]. Vilčinskis skleidė tūkstančiais po Lietuvą savo paveikslus, keldamas gimtojo krašto grožį, skatindamas prisirišimą prie jo senovės liekanų, populiarindamas praeities ir dabarties veikėjus ir gilindamas prisirišimą savo tikybai ir religinėms krašto šventovėms. Kad dauguma Vilčinskio leidinių paplito vien tuometinės aukštuomenės tarpe ir nepasiekė, gal išskyrus medalikėlius ir dalinai mažus tikybinis paveikslėlius, plačių masių, tai ne Vilčinskio kaltė. Lietuvos liaudis dar nebuvo priaugusi ligi Vilčinskio litografijų, ji tenkinosi savo dievdirbių stovylėlėmis, vietos darbo medžio raižiniais ir iš Prūsų gabenamais pigiais šventųjų paveikslėliais.

J. K. Vilčinskis leido savo *Vilniaus Albumą* tuo metu, kai Lietuvoje dar buvo baudžiava. Pats kilęs iš dvarininkų tarpo, santykiaudamas su aukštesniaisiais anuometinės Lietuvos bajorijos, dvasiškijos bei miesčionijos luomais Vilčinskis žiūrėjo į gyvenimą to viešpataujančio sluoksnio akimis. Patenkinti tą neskaitlingo sluoksnio ambiciją bei estetinius ir tikybinis palinkimus buvo Vilčinskio, kaip leidėjo, veiklos tikslas. Todėl jis leido įvairių magnatų bei dvasiškių portretus, darė jiems saldžias dedikacijas ir taikėsi prie ano laiko patriotinių bei tikybinų nuotaikų.

Suprantama tad, kad *Vilniaus Albume* mes nerandame nei Lietuvos kaimo su jo skurdu ir žiauriu baudžiauninkų išnaudojimu, nei miesto biednuomenės gyvenimo atvaizdavimo. Vilčinskis tarnavo kitam luomui ir veikė to luomo ideologijos dvasioje.

Meno istorikas P. Galaunė yra tos nuomonės, kad *Vilniaus Albumas* galėjo atsirasti tik kaip Vilniaus Meno Mokyklos veiklos išdava. Tuo klausimu jis rašo: „Tik buvusių Rustemo mokinių dėka tebuvo galima išleisti tokį didelį meno veikalą, kaip Vilčinskio *Vilniaus Albumą*. Į tą leidinį Vilčinskis surin-

68 A) Iš lot. k., prisiminimų.

ko to meto Vilniaus menininkų bandymus; prie jo dirbo portretistai, tapytojai, žanristai, piešėjai ir grafikai. Šis leidinys yra didžiausias Vilniaus Meno Mokyklos meninis darbas“ [120].

Su P. Galaunės nuomone galima sutikti, tik ją reikia papildyti tuo, kad, kaip matėme, visos *Vilniaus Albumo* litografijos buvo padarytos Paryžiuje, kur buvo atliktas ir patsai paveikslų spausdinimas. Tą pat reikia pasakyti ir dėl ne taip gausių Albumo raizinių. Vietinės meno pajėgos pasireiškė tik piešiant piešinius, pagal kuriuos buvo daromos litografijos, bet ir čia greta vietinių buvo panaudoti ir svetimi menininkai. Vilniaus Albume tuo būdu matome krašto meno pajėgų pastangų ir anuometinės europinės litografinės bei raizybinės technikos sintezę.

Tačiau Vilčinskio leidiniai yra glaudžiai surišti su Vilniaus Meno Mokykla ne vien tik tuo, kad kai kurie tos mokyklos profesorių paveikslai ar raiziniai buvo panaudoti *Vilniaus Albumo* leidiniams arba tuo, kad keletas tos mokyklos buvusių auklėtinių piešė ar kopijavo paveikslus *Vilniaus Albumui*, bet, ir tai svarbiausia, tuo, kad ta Meno Mokykla pirmoji paskleidė Lietuvoje nors ir aukštuomenės tarpe meno ir grožio idėjas, populiarizavo krašte Europoje besireiškiančias meno tendencijas, išleido visą eilę menininkų, dirbusių vėliau krašte, lavino ir aukštino meninio skonio lygį, kėlė Lietuvoje meno kūrinių paklausą ir visu tuo paruošė palankią dirvą pasirodyti tokiam monumentaliam leidiniui, kaip *Vilniaus Albumas*.

Meninis Vilčinskio litografijų ir raizinių lygis yra labai aukštas. Tai parėjo nuo to, kad raizybos ir litografijos darbą atliko prityrusieji ano laiko meistrai ir kad atmušimas buvo vykdomas geriausiose Paryžiaus spaustuvėse. Vėliau už *Vilniaus albumą*⁶⁹ išleisti leidiniai⁷⁰, liečią Lietuvą, būtent⁷¹, Napoleono Ordos „Album Widokow Polski“ (1870–1883 m. atmušta Varšuvoje) ir P. Batiuškovo „Памятники старины западных губерний империи“ (apie 1873 m., atmušta Berlyne) menišku atžvilgiu stovi žymiai žemiau už Vilčinskio leidinius.

Vilčinskio leidinių lietuviškumas seka iš tų leidinių tematikos. Lietuvos istorija, archeologija, numizmatika, heraldika, Lietuvos bažnyčių paveikslai greta su Vilniaus ir krašto reginiais – štai ką vaizdavo Vilčinskio leidiniai. Jei dar prisiminsime, kad daugelis paveikslų, ypač šventųjų paveikslėlių, papuošti Lietuvos Vyčiu, kad paveikslai vaizduoja ne tik Lietuvos daiktus bei vietas, bet ir Lietuvos žmones tautiniais apsirengimais, tai lietuviškas Vilčinskio leidinių

69 Du žodžiai įrašyti autoriaus ranka.

70 Žodis įrašytas autoriaus ranka.

71 Žodis įrašytas autoriaus ranka.

pobūdis nekels jokių abejonių. Tai ir suprantama, turint galvoje Vilčinskio kilmę⁷².

V. Maciūnas savo veikale „Lituanistinis sąjūdis XIX amžiaus pradžioje“ atskleidžia dvasinius ryšius tarp Vilniaus universiteto epochos rašytojų ir mokslininkų veiklos ir mūsų tautinio atgimimo gadynės. Jis rašo: „peržvelgę domėjimosi lietuvių kalba, istorija ir tautosaka raidą, matome, kad *Aušros* gadynės lietuviškosios ideologijos šaknys per visą XIX amžių tiesiasi ir siekia to amžiaus pradžią. Aušrininkai tai ir patys juto; pvz., J. Šliupas rašė *Aušroje*: „Ir szitai prakilnus virai: Mickeviczius, Narutaviczius, Lelevelis, Kundraitis, Juzumaviczius, Narbutas, Kraszauskas ir kiti tariasi atgaivinę meilę neprigulmės ir laisvės jau tai dainiste, jau tai pastatidami praaite ir jos karžigistas akise savo gadines žmonių. Tie tai virai, būdami bajorais, sulenkėjusiais lietuviais, jautė lietuviszkai ir mislijo, norint rasze lenkiškai“ [121].

Vilčinskį irgi tenka priskirti prie tų XIX amžiaus nusipelnusių vyrų, kurie jautė, mislijo ir veikė lietuviškai [122].

NUORODOS

- [1]. Lietuvos apgyventos vietos – Pirmojo visuotiniojo Lietuvos gyventojų 1923 m. surašymo duomenys. 1925 m., pusl. 451.
- [2]. Kauno Notarinio archyvo 1897 m. byla Nr. 1215. Byloje yra 1861 metų liepos mėn. 1 dienos Kauno Civilinio Teismo Rūmų duotas aktas, iš kurio matyti, kad dvarininkas Felicijonas Jaloveckis pirkė Kauno Gubernijos Valdyboje iš viešų varžytinių už 18.870 rublių sidabru mirusiojo dvarininko Prano sūnaus Zigmanto Vilčinskio nekilnojamąjį turtą Ukmergės apskr., prie plento, susidedantį iš Jasonių dvaro su Jasonių ir Myliūnų kaimais, Trakelių, Lankelių ir Dibiškių okolicomis (zastienki)⁷³ ir Balagano, Šaltupių ir Ažušilių kaimeliais, viso naudojamos ir nenaudojamos žemės apie 900 dešimtinių su priskirtais prie to turto pagal paskutinę reviziją valstiečiais – vyriškos lyties 33, moteriškos lyties 33 asmenų ir laisvų žmonių vyriškosios lyties 10 ir moteriškosios lyties – 10.
- [3]. Dabar rūmai, kur seniau buvo Pijorų vienuolynas ir mokykla, priklauso Ukmergės Mokytojų Seminarijai. Anksčiau, ligi pa-

⁷² Sakinys įrašytas autoriaus ranka.

⁷³ A) Iš lenk. k., vienkiemiais.

stačius naujus gimnazijos rūmus, ten buvo valstybinė gimnazija. Žiūr. J. Baltakevičius. Lietuvos miestai. 250 pusl.

- [4]. a. M. Valančius. Maskoliams katalikus persekiojant. Kaunas, 1929 m. „Aleksandrui mirus tapo ciesorium Mikalojus I. Jis labai daug pikta katalikams padarė. Išnaikino Kauno gubernijoje šiuos vienuolynus... 10... Vilkmergėje-Pijorų... Vilkmergėje... įsteigė savo cerkves.“⁷⁴ (pusl. 36). Apie mokyklą Ukmergės pusl. 24 ir 25.
b. Kun. P. Veblaitis. Kova su caro valdžia dėl Kęstaičių bažnyčios. 1938 m., pusl. 15.
- [5]. J. Baltakevičius. Lietuvos miestai, pusl. 251.
- [6]. M. Biržiška. Senasai Vilniaus Universitetas 1579–1842 m. Vilnius, 1940 m., pusl. 41, 44–45.
- [7]. M. Biržiška. Filaretai. Filomatai (L[ietuvos] Enciklopedija, 8 t.).
- [8]. Kun. Kazimieras Jasėnas. Visuotinė Meno Istorija, III t. Mintauja, 1938 m., pusl. 429–431.
- [9]. P. Galaunė. Vilniaus Meno Mokykla. 1928. pusl. 77, 121, L. Uziembla, (op. cit.) ir kt.
- [10]. Šv. Jackaus stovyla atvaizduota viename iš Vilčinskio išleistų tikybinių paveikslėlių.
- [11]. Liet[uvos] Enciklopedija (X t.) straipsnis „Jackaus Stovyla“.
- [12]. Pamiątka uroczystego poświęcenia pomnika i statuly Sw. Jacka w Wilnie, na przedmiesciu Pohulance. Warszawa, 1844 m.
- [13]. Ne vienas Vilčinskis užsiiminėjo Vilniuje senų paminklų atnaujinimu. Pavyzdžiui, E. Tiškevičius 1853 m. atnaujino Vytauto paminklinę marmuro lentą Vilniaus Katedroje (žiūr. Kirkor. Przewodnik po Wilnie, III wydanie, pusl. 119).
- [14]. a. Dr. Stanislaw Morawski. Kilka lat młodosci w Wilnie (1818–1825), Warszawa, 1924, pusl. 300, 505.
b. Gabrijela Puzynina. W Wilnie i w dworach litewskich 1815–1843. Wilno, 1928 m., pusl. 97.
- [15]. Ludwik Janowski. Słownik bio-bibliograficzny dawnego uniwersytetu Wilenskiego. Wilno, 1939, pusl. 377.
- [16]. Albertas Žametas (1821–1877). Tapytojas-peizažistas. Nuo

74 Neįrašyti duomenys.

- 1840 m. mokėsi Peterburgo Meno Akademijoje. P. Galaunės žiniomis – Raudondvario savininko Tiškevičiaus stipendininkas. 1847 m. tobulinimosi tikslais buvo Italijoje ir kituose kraštuose. 1859 m. rusų akademikas. Nuo 1864 m. ligi gyvenimo galo buvo Vilniaus miesto teatro dekoratorius. Yra nupiešęs daug Italijos vaizdų. (Rusų Brokgauzo Enciklopedija, t. 22).
- [17]. Jonas Chruckis (1830–1870). Gimė Varšuvoje, mokėsi Peterburgo Meno Akademijoje, dirbo Vilniuje. Piešė Vilniaus reginius (Snipiškį, Kalvariją ir kt.). (Polski Słownik biograficzny. Krakow, 1935, t. III).
- [18]. a. M. Biržiška. Senasis Vilniaus Universitetas. „Ukmergishkis Kanutas Rusieckas (1801–1861) Vilniaus bajorų instituto paišybos mokytojas, nutapęs paveikslų Katedrai (*Panelės Švenčiausios apreiškimo, Paskutinė Vakariene*), Karmelitams (*Šv. Mykolas, Šv. Petras, Šv. Jonas*)“ (100 pusl.).
b. P. Galaunė. Vilniaus meno Mokykla. „1820 m. surengtoje Vilniaus meno Mokyklos mokinių parodoje išstatyta paveikslai Kanuto Rusiecko...“ (pusl. 71).
- [19]. Antanas Zaleskis (1824–1885). Kilęs iš Trakų apskrities, tapytojas-iliustratorius. Mokėsi Varšuvoje ir Florencijoje. Iliustravo: Paseko atsiminimus, *Konradą Valenrodą, Gražiną* ir kt. veikalus. (Lenkų Enciklopedija Gutenbergo, t. XVIII).
- [20]. Bonaventura Klembovskis. Gimė 1802 m. Tapytojas. Mokėsi Vilniuje ir Romoje. Po to – paišybos mokytojas Kremeneco gimnazijoje, 1834 metais – Kijevo Universitete. Piešė žinomų Vilniaus mokslininkų portretus. (Lenkų Enciklopedija Gutenbergo, t. VII).
- [21]. Konstantas Kukievičius. Dailininkas. Mokėsi Vilniuje, po to Peterburgo Meno Akademijoje, kur pasireiškė dideliais gabumais. Sugrįžęs Vilniun susirgo ir 1840 m. mirė Verkiuose visai jaunas. Išleido litografijų rinkinį (6) iš Vilniaus kaimo gyvenimo, įvardintą: „Wilno r. 1840“. (E. Rastawieckis. Słownik malarzów polskich, I t., 249 pusl.).
- [22]. Vasilijus Sadovnikovas (1800–1879). Rusų akvarelistas. Kilęs iš atleistųjų baudžiauninkų. 1852 m. išstatė Peterburgo Meno Akademijoje 10 akvarelinių reginių: 4 – Peterburgo,

- 2 – Maskvos ir 4 – Vilniaus (*Iėjimas į Šv. Kazimiero koplyčią, Šv. Kazimiero koplyčia, Kunigaikščio Radvilos paminklas Bernardinų bažnyčioje ir Leono Sapiegos paminklas Lozorius bažnyčioje*). Russkij Biografičeskij Slovar, t. 23.
- [23]. Martynas Zaleskis (1796–1877). Lenkų tapytojas. Nuo 1848 m. ligi 1863 m. Varšuvos Meno Mokyklos profesorius. Yra nupiešęs Šv. Kazimiero koplyčios vidų (Enciklopedija Gutenbergo, 18 t.).
- [23a]. Gavarni S. G. (1804–1866) garsus prancūzų piešėjas (N. Larousse III., t. 4)⁷⁵.
- [24]. Simonas Čechavičius (1689–1775). Vienas žymiausių XVIII amž. lenkų tapytojas religinėmis temomis. 1770 m. ir vėliau gyveno ir dirbo Vilniuje, kurio beveik visos žymesnės bažnyčios turi jo paveikslų: iš jų Šv. Kotrynos bažnyčioje laikomi daugiausiai nusisekę meno požiūriu. Raudondvario rūmų koplyčioje ir Astravos dvare tap pat buvo Čechavičiaus paveikslų. (Liet[uvos] Enciklopedija, V t.). E. Rastawiecki. Słownik malarzów polskich, t. I, 100–124, 260, 334; t. III, 176–177.
- [25]. Pranas Smuglevičius (1745–1807). Lietuviškos kilmės. Žymus tapytojas, Vilniaus Universiteto tapybos profesorius. Vienas Vilniaus Meno Mokyklos tapyboje korifėjų. Jo paveikslus randame Vilniaus Katedroje ir kitose Vilniaus bažnyčiose. Apie jį žiūr. P. Galaunė. Vilniaus Meno Mokykla, 48 ir sek. pusl. E. Rastawiecki. Słownik malarzów polskich, II t., 172–193, III t., 392–396.
- [26]. Jonas Damelis (1780–1840). Gimė Kurše, mokėsi tapybos Vilniaus Universitete pas Smuglevičių ir Rustemą. Nuo 1809 m. ligi 1820 m. Vilniaus Universiteto tapybos katedros adjunktas. Vienas iš žymesniųjų Vilniaus Meno Mokyklos menininkų. Galaunė. Vilniaus Meno Mokykla (pusl. 76 ir sek.).
- [27]. Jonas Rustemas (1760–1835). Vilniaus Tapybos Mokyklos profesorius. Vienas žymesniųjų Vilniaus Meno Mokyklos atstovų⁷⁶. Apie jį: P. Galaunė. Vilniaus Meno Mokykla. E. Rastawiecki, op. cit.

75 Išnaša įrašyta autoriaus ranka.

76 Sakinys įterptas autoriaus ranka.

- [28]. Antanas Oleščinskis (1794–1878). Žymus raižytojas, gimė Liublino apygardoje; mokėsi Peterburgo Meno Akademijoje pas prof. Utkiną. Nuo 1825 m. gyveno ir dirbo Paryžiuje. Buvo išrinktas Florencijos Meno Akademijos nariu ir apie tai žymėjo kai kuriuose savo raižiniuose (žiūr. J. Leman. Graviūra ir Litografija, 124 pusl.). Padarė graviūras Chodzkos ir Grabovskio leidiniui „Pologne Illustre“ (Rusiška Briokgauzo enciklopedija, t. 42). Vilčinskis, matyti, Paryžiuje suėjo su juo į pažintį ir užsakinėjo jam raižybos darbus savo Albumui.
- [29]. Mykolas Podolinskis (Gimė 1783). Vilniaus raižytojas. Po Saunderso vedė raižybos mokyklą Vilniaus Universitete; be to, kurį laiką buvo Vilniaus gimnazijos piešimo mokytoju. Raižė žymesnių Vilniaus veikėjų portretus. Galaunė. Vilniaus Meno mokykla, pusl. 92.
- [30]. Jonas Chščanavičius – Vilniaus raižybos mokyklos auklėtinis. Žiūr. Galaunė. Vilniaus Meno mokykla, 94 pusl. J. Bielinski. Universitet Wilenski, T. II, 760 pusl.
- [31]. Apie litografijos techniką žiūr.:
Hieronym Wilder. Grafika. Drzeworyt. Miedzioryt. Litografija. Lwów, 1922 m.
P. Galaunė. Pirmųjų Lietuvos litografijų istorijos bruožai (XXVII knygos mėgėjų Metraštis, I t.).
Очерки по истории и технике гравюры. Москва, 1941.
- [32]. Toks katalogas pirmą kartą buvo išleistas J. Zavadskio 1850 m. Tame kataloge viso sužymėta 127 paveikslai, jų tarpe 6 Kijevo albumo. Taigi, nuo 1850 ligi 1857 metų albumas padidėjo 110 paveikslais. Daugiausiai padidėjo mažų penktosios serijos religinių paveikslėlių: 1850 m. kataloge jų buvo 25, o 1857 m. – 81. Reikia manyti, kad tie paveikslėliai duodavo J. Vilčinskiui didesnę pelną, todėl į galą jų ir buvo daugiausiai leidžiama.
- [33]. Bibliografija Polska XIX stolecia, Kraków, 1880, t. V, 79–88 psl.
- [34]. J. Zavadskio kataloge, kaip aukščiau paminėta, sužymėta atskirais numeriais: 237 dalykai. Tuo tarpu yra paveikslai, nepažymėti tame kataloge ir turintieji didelius numerius. Pavyz-

džiui, Šv. Jono Evangelisto raižinys, pagal paveikslą Šv. Jono Bažnyčioje Vilniuje, turi 353 numerį.

- [35]. Autoriui teko matyti įvairiose vietose *Vilniaus Albumo* litografijas su ištrintais lenkų kalba parašais. Matyti, tie ištrynimai buvo padaryti tais carizmo laikais, kuomet bet kokie parašai vietinėmis kalbomis buvo draudžiami ir už laikymą paveikslų su tokiais parašais buvo baudžiama.
- [36]. Apie caro⁷⁷ Mikalojaus I rūmų freiliną Olgą Kalinauskaitę vėliau ištekęsiją už Oginskio žiūr. J. Tumas. Lietuvių literatūros paskaitos draudžiamais laikais. L. Ivinskis, pusl. 21 ir sek.
- [37]. Įdomu, kiek pačiam Vilčinskiui atsiėjo litografijų leidimas. L. Uziembła savo jau cituotame straipsnyje nurodo, kad Bichbois ir V. Adamui buvo sumokėta už perpiešimą ant litografinių akmenų Aušros Vartų reginio – 300 frankų ir už Napoleono kariuomenės grįžimą – 325 frankai. Kurgi visos kitos išlaidos?
- [38]. Paveikslų pavadinimai, numeriai ir nurodymai, pagal kokius originalus jie daryti, paimti arba iš Zavadskio katalogo arba iš pačių paveikslų teksto.
- [39]. Tygodnik Peterzбургski, 1850 m., Nr. 52, p. 335–338.
- [40]. Adolfas Čapskis (1819–1883). Lietuvos dvarininkų veikėjas. Marijono Čapskio (žiūr. žemiau) brolis. Nuo 1843 m. vedęs Gorskaitę apsigyveno Beržėnų dvare, Šaukėnų valsč. Buvo (1849–1857) Kauno Gubernijos ir Telšių apskrities bajorų vadas. Pasireiškęs senienų ir meno kūrinių rinkimu Beržėnuose (Lietuvos Enciklopedija, V t.)
- [40a]. Po šio raižinio reprodukcija „Tygodn. Illustrów.“, 1913 m., (II, 549, N 28) padėtas užrašas „Napoleonas ties Kaunu“. Reprodukcija susieta su tilpusiu tame pačiame numeryje H. Moscickio straipsniu apie „Neįvykusį pasikėsinimą Kaune prieš Napoleoną“. Galimas daiktas, kad A. Čapskis norėjo atvaizduoti Napoleoną Kaune, nes raižinyje matome tris kariškas figūras, apsirengusias ne rusų uniforma⁷⁸.
- [41]. Prie istorinės Lietuvos reginių reikėtų dar priskaityti šias litografijas iš *Kijevo albumo*: 1) buvusio Kremeneco licėjaus ir

77 Žodis įterptas autoriaus ranka.

78 Išnaša užrašyta ant atskiro papildomo lapelio autoriaus ranka.

- pilies griuvėsių reginys, 2) Zvaniec ant Dniestro, 3) Podolijos Kamienco reginys, 4) Šv. Zofijos bažnyčia Kijeve, 5) Romanovo Voluinėje reginys.
- [42]. Vaclovas Žilinskis (1803–1863). Gimė Nedzingės km., Trakų apskr. Nuo 1848 m. Vilniaus vyskupas; nuo 1855 arkivyskupas ir Mogiliovo Metropolitas (po Holovinsko mirties). Encyklopedya Powszechna Orgelbranda, 1868 m., t. 28.
- [43]. Marijonas Čapskis (1816–1875). 1853–1855 m. Kauno Gubernijos bajorų maršalka; Kėdainių dvaro savininkas, kur turėjo surinkęs turtingą biblioteką. Po sukilimo 1864 m. nustojo savo dvaro, kuris buvo konfiskuotas ir atiduotas Tetlebenui, ir emigravo. (Lietuvos Enciklopedija, t. 5; Wielka Encyklopedia ilustrowana, t. XVIII).
- [44]. Ciprijonas Jančevskis (1805–1855). Mokėsi Kaune, vėliau Kražių gimnazijoje, kur įkūrė Juodųjų Brolių draugiją. Už rašymą ir siuntinėjimą lenkiškų patriotinių eilėraščių ir grasinančių laiškų 1824 m. karo teismo nuteistas mirti; bausmė pakeista 10 metų tvirtovės kalėjimo; vėliau amnestuotas. 1830 m. rusų kariuomenės eilėse kovėsi su lenkais sukilėliais. Po to gyveno savo dvare ir buvo Raseinių apskr. bajorų vadas. (Liet[uvos] Enciklopedija, 10 t.). Apie jį plačiau A. Janulaitis „Juodieji broliai Kražiuose“ (Praeitis, I t., 214–303).
- [45]. Kraševskis Juozas Ignas (1812–1887). Garsus lenkų rašytojas. Mokėsi Vilniaus Universitete. 1841–1851 redagavo Vilniuje žurnalą „Athenaeum“. Po 1863 m. apsigyveno Drezdene. Parašė 4 tomų veikalą apie Vilnių ir daug apysakų iš Lietuvos istorijos. Plačiau⁷⁹ M. Biržiška. Mūsų raštų istorija, I d., 1925 m.
- [46]. Eustachas Tiškevičius (1814–1873). Istorikas ir archeologas. Darė Lietuvoje archeologinius kasinėjimus ir etnografinius tyrinėjimus. 1855–1865 m. – pirmininkas laikinosios archeologinės komisijos, kuri įsteigė Vilniuje archeologinį muziejų. Parašė visą eilę tyrinėjimų. (Encyklopedja Powszechna Guttenberga, t. 17).
- [47]. Kondratavičius Liudvikas (1825–1862). Poetas. Parašė daug veikalų iš Lietuvos senovės, jų tarpe poemą Margerį, ir iš jo

- gyvenamojo laikotarpio („Wycieczki po Litwie“, „Niemen od źródła do ujścia“) ir kt. Pl. M. Biržiška: Mūsų raštų istorija, I d., 1925).
- [48]. Moniuška Stanislovas (1819–1872). Žymus lenkų kompozitorius. Ilgą laiką buvo Šv. Jono bažnyčios Vilniuje vargonininkas.
- [49]. Motiejus Dogelis (1715–1760). Dokumentų leidėjas. Surinko ir išleido – Codex diplomaticus Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae (1758 m.). (Liet[uvos] Enciklopedija, 6 tomas).
- [50]. Jonas Sniadeckis (1756–1830). Profesorius, matematikas. 1807–1824 m. profesoriavo Vilniaus Universitete ir kurį laiką buvo jo rektorius.
- [51]. E. Rastawiecki. „Album Wilenskie, wydawane przez p. J. K. Wilczynskiego“. „Pamiętniki Sztuk Pięknych“, t. I, c. I., 1850 r.
- [52]. L. Sapiega (1557–1633). Žymus valstybės vyras; Lietuvos Statuto (III laidos) leidėjas.
- [53]. Stanislovas Bonifacas Jundzila (1761–1847). Kilęs iš Lydos apskrities. Mokėsi pas Pijorus Lydoje. Mokytojavo Raseiniuose. Paskui studijavo Vilniaus Akademijoje. Nuo 1786 m. pradėjo dėstyti Vilniaus Akademijoje. 1791 išleido veikalą apie D[idžiosios] Lietuvos Kunigaikštystės augalus. Įsteigė Vilniuje prie Bernardinų bažnyčios botanikos sodą. Parašė daug veikalų iš botanikos ir zoologijos srities (Wielka Encyklop. Powszechna Illustr., t. 33).
- [54]. Juozas Saundersas (1773–1830). Gimė Londone. Vilniaus Universiteto kuratoriaus Čartoriskio prikaltintas, vedė nuo 1810 m. Vilniaus Universitete raižybos katedrą. Prof. Niškovskio 1818 m. Saunderso padarytas portretas laikomas geriausiu jo Vilniaus periodo raižybos kūriniu. (P. Galaunė. Vilniaus Meno Mokykla, pusl. 91 ir sek.).
- [55]. Sniadeckis Andrius (1768–1838). Brolis Jono Sniadeckio. Žinomas gamtininkas ir pedagogas. Nuo 1797 m. chemijos ir farmacijos profesorius Vilniaus Akademijoje, vėliau universitete (Enc. Pow. Gutenb., t. 17).
- [56]. E. Rastawiecki, op. cit. (žiūr. išnašą 51).

- [57]. Valentas Vankovičius (1799–1842). Vilniaus meno Mokyklos auklėtinis, Rustemo mokinyš; tapė portretus, alegorijas ir didesnių kompozicijų paveikslus. P. Galaunė. Vilniaus Meno Mokykla (82 pusl.). E. Rastawiecki (op. cit., III t., 28–31).
- [58]. Tizenhauzenas Konstantas (1786–1853). Ornitologas. Parašė eilę veikalų apie paukščius, jų tarpe „Ornitologija powszechna“, 3 t. (Enc. Powsz. Gutenberga, t. 17).
- [59]. Stanislovas Boguš-Siestšencevičius (1731–1826). Gimė Naugarduko apygardoje bajorų reformatų šeimoje. Mokėsi 2 metus Kėdainiuose, vėliau Vokietijoje. Priėmė katalikybę. 1763 m. išvestas kunigu. Buvo Vilniuje kanauninku ir vyskupu-suffraganu⁸⁰ (prie vyskupo Masalskio). Po I Lenkijos padalinimo Kotryna II⁸¹ įsteigė iš naujai prijungtų prie Rusijos sričių (Vitebsko, Minsko, Polocko ir kt. žemių) gudų vyskupiją, kurios vyskupu paskyrė S. Siestšencevičių su rezidencija Mogiliove (1774 m.). 1782 m. – arkivyskupas. 1793 m. prie Mogiliovo arkivyskupijos prijungtos naujos sritys, atitekusios Rusijai po II Lenkijos padalinimo. Parašė ir išleido Vilniuje ir Mogiliove keletą istorinių ir religinių veikalų. (Encyklopedja Kościelna, t. 25 ir Didž. Rusų Brokgauzo encikl., T. 7).
- [60]. Jurgis Tiškevičius – Vilniaus vyskupas 1650–1653 (Encyklopedja Kościelna, t. 31).
- [61]. Jonas Rudomina (1586–1646), Naugarduko kaštelionas, pasižymėjo mūšyje ties Chocinu, Moldavijoje, 1621 m. su turkais. Kritusiems tame mūšyje savo broliui Jurgiui ir kitiems 7 kariams įrėngė Naugarduko bažnyčioje marmurinę lentą (Encyklopedja Powszechna, t. XXII).
- [62]. Sadovnikovas be šios Aušros Vartų koplyčios, kaip aukščiau matėme, yra nupiešęs ir kitas Vilniaus bažnyčias, kaip tai Katedrą, Trinitorių, Bernardinų su Radvilos antkapiu, tačiau J. Zavadskio kataloge, šiaip kruopščiai sudarytame, tatau nepažymėta. Kad tos litografijos padarytos pagal Sadovnikovo piešinius, pažymėta tik pačiose litografijose. Matyti, esant anuometinėje visuomenėje priešrusiškam nusistatymui, Vilčinskis nenorėjo žymėti platesniems sluoksniams skirtame

80 A) Iš lot. k., vyskupas, pavaldus aukštesniajam vyskupui.

81 B) Jekaterina II.

kataloge, kad autorius litografijų, vaizduojančių Vilniaus bažnyčias, yra rusas – dailininkas.

- [63]. J. Kraševskis, op. cit., 14 psl.
- [64]. J. Bielinskis, op. cit.
- [65]. J. Kłos. Wilno Przewodnik krajoznowczy. II wydanie, 127 pusl.
- [66]. Zygmunt Batowski. Malowidła w Kosciele Pokamendulskim w Pożajsciu. Wilno, 1914, (pusl. 14 ir sek.).
- [67]. Jos veikalas „Pažaislio vienuolynas ir jo meninės vertybės“. Atspausda iš „Židinio“, 1930 m., pusl. 17 ir sek.
- [68]. Dr. Vl. Zahorski. Katedra Wilenska. Vilnius, 1904 m., psl. 99.
- [69]. Kurjer Wilenski, 1860 m., 22. III, Nr. 24.
- [69a]. Gazeta Warszawska, 1859 m., XI. 8, Nr. 308.
- [70]. Plačiau žiūr. Encyklopedja Powszechna, Warszawa, 1937, t. 8.
- [71]. Ign. Chodzko. Kvestoriaus užrašai. Lietuva 18–19 šimtmetyje. Lietuvino Piki. 1924 m., „Dirvos“ leidinys.
- [72]. Žiūr. J. Kraševskis, op. cit., pusl. 7. Taip pat E. Rastawiecki. (Pam., sz. p., t. I.).
- [73]. Apie Stanislovą Kerbedį užsimena M. Biržiška savo knygoje „Anuo metu“. Ten rašoma: „K. Aleksandravičienės tėvas Juozapas, nuo Kražių kilęs žemaičių bajoras, buvo garsaus Rusijos inžinieriaus, taip pat žemaičio, Stan[islovo] Kerbedžio (1810–1874), Petrapilio, Varšuvos tiltų, Lentvario (Vilniaus) ir Kauno tunelių statytojo, pusbrolis.“ (Psl. 88).
- [74]. Vladimiras Nazimovas (1802–1874). Nuo 1855 metų galo ligi 1863 metų buvo Vilniaus karo gubernatoriumi ir Gardino, Kauno ir Minsko general-gubernatoriumi. Turėjo vietos gyventojų kai kurių simpatijų, užtat Muravjovo-Koriko, pravoslavų vyskupo Siemaškos ir kt. buvo kaltinamas dėl prileidimo 1863 m. sukilimo (Rusų Brokgauzo Didžioji enciklopedija, 39 t.).
- Apie Nazimovą dar kun. Ant. Alekna. Žemaičių Vyskupas Motiejus Valančius. 142 pusl.
- [75]. Kad tai J. Vilčinskio leidinys žiūr. „Kurjer Wilenski“, 1860 m., III.22 d., Nr. 24.
- [76]. Kad tai J. Vilčinskio leidinys žiūr. Ibid.
- [77]. Leksyckis Pranas (mirė 1668). Lenkų tapytojas. Bernardinų

- vienuolis Krokuvoje. Piešė paveikslus religinėmis temomis bažnyčioms (Enc. Powszechna Gutenb., 9 t.).
- [78] Andriolli Mykolas Elviras (1836–1893). Tapytojas ir piešėjas. Raudondvario Tiškevičiaus architekto sūnus. Baigė Peterburgo meno akademiją. Gyveno Vilniuje. 1863 m. sukilimo dalyvis. Penkerius metus buvo ištėmė Rusijoje. Pasižymėjo A. Mickevičiaus „Konrado Valenrodo“, J. Kraševskio „Kunigo“ iliustracijomis ir paveikslais iš Lietuvos istorijos. 1890–1891 m. padarė Kauno katedrai 11 religinių paveikslų (L[ietuvos], Encikl., t. I; [J.] Talko-Hryniewicz. Z przeżytych dni.).
- [79]. Žiūr. P. Galaunė. Pirmųjų Lietuvos litografijų istorijos bruožai. XXVII knygos mėgėjų Metraštis, t. I.
- [80]. Aleksandr Dusommerard (1779–1842) išleido „Arts au moyen age“ (Paris, 1838–1846, 5 vol. in 8° avec atlas). Biographie Universelle (Michaud), Paris, XII. t.
- [81]. J. Bielinskis, op. cit.
- [82]. Atrodo, kad tai yra paties J. K. Vilčinskio žodžiai, tačiau kokiam krašte tatai jo buvo parašyta, nepavyko nustatyti.
- [83]. E. Rastawiecki. Op. cit. (žiūr. išnašą [51]).
- [84]. Al. Groza (1807–1875) lenkų poetas ir rašytojas (L[ietuvos] Encikl., T. 9.).
- [85]. Mozaika Kontraktowa. Wilno, 1857 m., (65–70 psl.).
- [86]. С. Балтромайтіс. Сборник библиографических материалов для истории etc. Литвы, изд. II, 1904 г.
- [87]. A. Kirkor. Przewodnik po Wilnie. Wydanie III, 1889 r., psl. 59.
- [88]. L. Uziebla., op. cit.
- [89]. Apypilnį *Vilniaus Archeologinio Muziejaus* rinkinį, t. y. 37 lapų, turi Vytauto Didžiojo Kultūros Muziejaus istorijos skyriaus vedėjas Pov[ilas] Karazija.
- [90]. Medalis darytas rusų skulptoriaus Teodoro Tolstojaus ir atmuštas pažymėti 1828 metais įvykusioms 250 metų nuo universiteto įsteigimo ir 25 metų nuo jo atgaivinimo sukaštėms. 1) Kirkor. Przewodnik po Wilnie, psl. 50; 2) Putevoditel po Vilnie. Vinogradov, izd. II, 274 psl.
- [91]. Martynas Počobutas (1728–1808). Astronomas. Nuo 1764 m. dėstė matematiką ir astronomiją Vilniaus Akademijoje. Kunigaikštienės Puzinienės fundacijos dėka įsteigė Vilniuje astro-

- nomijos observatoriją; observacijas⁸² pradėjo 1772 m. (Encyklopedija Powszechna Gutenbergo, t. 12).
- [92]. Mykolas Kleopas Oginskis – žinomas Lietuvos veikėjas, 1812 m. kare – caro Aleksandro I šalininkas. Apie jį plačiau Br. Dundulis. „Napoleon et la Lithuanie en 1812“. 52–62 pusl. Parašė 4 tomų atsiminimus: „Memoires sur la Pologne et les Polonais depuis 1788 jusqu’a la fin de 1815“. Paris, 1826–1827.
- [93]. P. Galaunė. „Lietuvos kultūros turtų likimas“ („Mūsų Žinytas“, 1922 m., III t. ir 1923 m., IV t.).
- [94]. Kad Lenkijoje nebuvo surinkta visų Vilčinskio leidinių, žiūr. „Kurjer Wilenski“, 1937 m. sausio 28 d., nr. 27, pusl. 3: „Wilno odzyska 500 kamieni litograficznych do „Album Wilenskiego“ J. K. Wilczynskiego“.
- [95]. P. Galaunė. Vilniaus Meno Mokykla, psl. 114. Apie A. Šutiną iš vilniečių B. Stadzevičiaus ir Vlad. Sakevičiaus teko patirti šių žinių: kilimo jis buvo iš Ukmergės apskr., tarnavo Kate droje zakristijonu. Mirė Vilniuje apie 1923 m.
- [96]. Nepilnus *Vilniaus Albumo* rinkinius šiuo metu turi L[ietuvos] Mokslo Akademijos Biblioteka, Vilniaus Meno Institutas, Dailės Muziejus Vilniuje ir Čiurlionies⁸³ galerija Kaune.
- [97]. M. Biržiška. Lietuvių literatūra Vilniaus Universiteto metu. 1921 m., Vilnius-Kaunas, 54 pusl. Bielinski. Uniwersytet Wy- linski, I, 114.
- [98]. Visi trys laišakai maloniai suteikti prof. V. Biržiškos.
- [99]. Ignas Holovinskis (1800–1855). Dvasinės katalikų akade- mijos Peterburge rektorius (1842); Vilniaus vyskupas, nuo 1851 m. arkivyskupas ir Mogiliovo metropolitas. (Encyklope- dja Kościelna, t. VII).
- [100]. Jonas Krizostomas Gintyla (1788–1857). Žemaičių vyskupi- jos valdytojas (Lietuvos Enciklopedija, IX t.).
- [101]. Prace i Materijaly Sprawozdawcze sekcji Historiji Sztu- ki Towarzystwa Przyjaciol Nauk w Wilnie. Tom III, Wilno, 1938/1939, str. 279–290.

82 A) Iš lot. k., mokslinius stebėjimus.

83 B) Čiurlionio.

- [102]. Kad akmenų pargabenta 512, kai tuo tarpu viso *Vilniaus Albume* litografijų buvo žymiai mažiau, yra visai suprantama, nes vienam spalvotam paveikslui naudojama keletas, kartais net keliolika, (kiek įvairių spalvų) akmenų.
- [103]. „Kurjer Wilenski“. 1937 m. sausio 28 d., Nr. 27.
- [104]. Ibid.
- [105]. Taip buvo 1942 metais.
- [106]. Kad tai buvo pirmieji Lietuvoje vitražai, žiūr. „Tygodnik Ilustrowany“, 1863 m. sausio 31 d., Nr. 175, str.: „Obrazy na szkle przeznaczone do kościoła Sw. Jana w Wilnie“. Straipsnyje pasakyta: „Ligi šiol neturėjome nei Vilniuje, nei bendrai visoje Lietuvoje nė vieno spalvoto lango, kas mums, pavyzdžiui, galėtų priminti Marijos bažnyčios Krokuvoje šventovę“.
- [107]. Dr. Wl. Zahorski. Przewodnik po Wilnie. Metai nepamątyti (apie 1909–1910 m.), pusl. 187.
- [108]. W. Korotyński. Obrazy na szkle przeznaczone do kościoła Sw. Jana w Wilnie. Tygodnik Illustrowany, 1863 m., 31. I., Nr. 175.
- [109]. Žiūr. jo „Przewodnik po Wilnie“.
- [110]. Prof. J. Kłos. Wilno. Przewodnik Krajoznawczy. Wydanie II, 1929 m., pusl. 153.
- [111]. Vitražų stovis aprašytas pagal tai, ką autorius matė vietoje 1942 m. lapkričio mėn. 29 dieną. Laimei vitražai liko nesugadinti ir 1944 metų karo veiksmų.
- [112]. Kurjer Wilenski. Gazeta urzędowa. 1860 m., 22/III., Nr. 24.
- [113]. H. Wilder. Katalog. Heraldyka i Wojskowosc. Warszawa, 1910.
- [114]. A. Bartels (1819–1885) lenkų muzikas, paišytojas ir poetas. (L. Enciklopedija, II tomas).
- [115]. Žiūr. E. Tyszkiewicz. Birže. 1869 m., Peterburge, pusl. 168.
- [116]. Pačioje maldaknygėje nepamątyta, kieno ji išleista. Kad tai J. K. Vilčinskio leidinys, matyti iš „Kurjer Wilenski“, 1860 m. III. 11 d. Nr. b21 ir iš kitų šaltinių.
- [117]. „Kurjer Wilenski“ 1860 m., III. 22 d., Nr. 24. Apie tą patį žiūr. J. Bieliński, op. c. ir kt.

- [118]. Jo kapas randasi tuoj prie įėjimo į Rasų kapines. Žiūr. J. Kłos. Wilno. Przewodnik Krajoznawczy. III laida, 1937 m., p. 232.⁸⁴
- [119]. Plačiau žiūr. V. Maciūnas. Lituaniaistinis sąjūdis XIX amžiaus pradžioje.
- [120]. P. Galaunė. Vilniaus Meno Mokykla, pusl. 77.
- [121]. V. Maciūnas. Op. cit.
- [122]. Autorius jaučia malonią pareigą pareikšti padėką Ant. Valaičiui ir Elenai Drege už pagalbą, renkant 1939 m. buv. Vrublevskių bibliotekoje Vilniuje medžiagą apie Vilčinskį, P. Karazijai už vertingus nurodymus ir prof. V. Biržiškai už susirašinėjimo Vilčinskio su Valančiumi suteikimą.

1939–1946 m.

84 Išnaša užrašyta autoriaus ranka ant atskiro papildomo lapelio.